

PAPA FRANCIS'İN TÜRKİYE ZİYARETİNİ ANLAMA ÜZERİNE

MAHMUT AYDIN*

XVI. Benediktus'un 28 Şubat 2013 tarihinde kendi isteğiyle Papalık görevinden ayrılmasından sonra 13 Mayıs 2013'te Katolik âleminin 266. Papası olarak seçilen Francis/Francesco/Fransuva 28-30 Kasım 2014 tarihlerinde arasında ülkemize bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu yazıda ilk olarak Papa Francis'in Türkiye ziyareti ve bu kapsamda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'i ziyaretler ve bu ziyaretler sonrası yapılan ortak basın toplantılarında tarafların verdikleri mesajlar hem siyasi hem de Katolik Kilisesi'nin II. Vatikan Konsili kararlarını müteakip Hristiyan olmayanlarla ve özelde de Müslümanlarla geliştirmeye çalıştığı diyalojik ilişki bağlamında değerlendirme konusu yapılacaktır. Bu bağlamda söz konusu görüşmelerde tarafların kamuoyuyla paylaştığı mesajların şiddetin, vahşetin, gözyaşının ve mağduriyetlerin kol gezdiği dünyamızı barış ve huzurun hâkim olduğu yaşanabilir daha iyi bir yer yapma noktasında nasıl bir katkı yapacağı tartışma konusu yapılacaktır. İkinci olarak ise Papa Francis'in Fener Rum Patrikhanesini ziyareti, Patrik Bartholomeos ile görüşmesi, ikilinin birlikte Aziz Andreas Yortusuna katılmaları ve imzaladıkları ortak deklarasyon Hristiyan birliği yani ekümenizm bağlamında ele alınıp 1054'deki büyük bölünmenin ardından Roma Katolik ve Ortodoks Kiliselerinin birliğinin dinî açıdan mümkün olup olamayacağı değerlendirilme konusu yapılacaktır.

Bu bağlamda yazıda ilk olarak Papa Francis'in şahsi özellikleri, Papa seçilmesinden sonra Vatikan bürokrasisinde yaptığı veya yapmaya çalıştığı değişiklikler konuya giriş bağlamında ele alınacaktır. Daha sonra Türkiye ziyaretinin nedeni, önemi ve bu bağlamda da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kabulü ve bu kabul esnasında verilen mesajlar ele alınacaktır. Üçüncü olarak Papa'nın Diyanet İşleri Başkanlığı ziyareti ve bu ziyarette hem Diyanet İşleri Başkanının hem de Papanın verdiği mesajlar Hristiyan-Müslüman ilişkileri bağlamında ayrıntılı bir şekilde analiz

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

edilecektir. Son olarak da Papa Francis ve Patrik Bartholomeos görüşmesi ve verilen mesajlar analiz edildikten sonra sonuç bölümünde de elde edilen analizlerden yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Papa Francis

13 Mayıs 2013'te Roma Katolik Kilisesinin ruhani lideri olarak seçilen ve 13. yüzyılda kurulan mistik Fransiskan tarikatının kurucusu Asisili Francis'in veya diğer bir görüşe göre de 16. yüzyılda Cizvit tarikatının kurucularından biri olan Xavier Francis'in adını alan Jorge Mario Bergoglio 1936 yılında Buenos Aires'te dünyaya gelmiştir. Temel eğitimin ardından kimyager olan Bergoglio ve 1958'te Cizvit tarikatına katılmış ve 1969 yılında rahip 2001 yılında da Papa II. John Paul tarafından Buenos Aires kardinali olarak atanmış ve Vatikan'daki Kardinaller Heyetine dâhil edilmiştir. Papa II. John Paul'ün ölümü üzerine 2005'te yapılan papalık seçiminde papa olarak seçilen ve XVI. Bedediktus adını alan kardinal Ratzinger'den sonra en çok ikinci oy alan kardinal olan Bergoglio, Papa XVI. Benediktus'un 28 Şubat 2013'te istifasının ardından yapılan papalık seçiminde en çok oyu alarak 13 Mayıs 2013'te Roma Katolik Kilisesinin 266. papası olmuştur.

Papa Francis terki dünya yani bu dünyada hiçbir mala mülke sahip olmamak ve âdeta bir münzevi yaşam sürmeyi kendilerine ilke edinmiş olan Cizvit tarikatına üye olması hasebiyle Buenos Aires kardinali olduğunda kendisine tahsis edilen köşkte yaşamayı reddetmiş ve bunun yerine sobalı tek göz bir odada ikamet etmeyi tercih etmiştir. Yine o kardinalliği döneminde gecekondu bölgelerini ziyaret ederek Buenos Aires'in fakir, yoksul ve dışlanmışlarının dertleriyle yakından ilgilenen bir din adamı portresi çizmiştir. Dahası o Kilisenin görevinin Hristiyanlığın doktrin ve dogmalarla uğraşmak değil, bağlularının sorunlarıyla birebir ilgilenmek olması gerektiğine inanıyordu. "İsa Peygamber'in cüzamlılarla aynı suda yıkanıp hayat kadınlarıyla yemek yediğini ne çabuk unuttunuz. İsa, bizlere kardeşlerimizle kucaklaşmayı öğütlemişti" diyerek Arjantinli din adamlarını eleştiren Bergoglio, din adamlarının asıl görevinin halkın arasına girip insanlara İsa'nın öğretilerini yaymak, yardıma ihtiyaç duyanları kucaklamak olduğuna inanıyordu.

Bundan önceki Papa olan XVI Benediktus, Kilisenin dogmatik doktrinlerinden hiçbir şekilde taviz vermeyen ve teolojik konularda son derece hassas bir yapıya sahip birisi olarak tanınmıştı. Yeni Papa Francis ise teolojik konulardan ve dogmatik olarak inançları savunmaktan ziyade doğru eylemin önemli olduğuna inanan birisi olarak öne çıkar. Elbette bunda üyesi olduğu

Fransiskan tarikatının ve Latin Amerikan Özgürlük Teolojisinin etkisi büyüktür. Bu bakımdan doğru inançtan ziyade doğru eyleme vurgu yapan kardinal Bergoglio'nun papa olarak seçilmesi Katolik Kilisesi için oldukça önemli bir olaydır. Zira artan dünyevileşme ve kapitalizm karşısında, hızla Hristiyanlıktan ve özelde ise Katolik Kilisesinden uzaklaşmaların yaşandığı görülmektedir. Ayrıca Katolik din adamları hatta üst düzey dinî yetkilileri arasında çocuk istismarının ve homoseksüelliğin oldukça yaygın olduğu gibi nedenlerle son yıllarda Katolik Hristiyanlığın başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde ciddi kan kaybına uğramaya başladığı da bilinmektedir. İşte böyle bir ortamda gönüllü yoksulluğu, teolojik tartışmalardan ziyade inancın pratiğe dökülmesini kendisine ilke edinen ve hem gelişmiş ülkelerin hem de fakir ülkelerin arasında köprü olabilecek biri olarak görüldüğü için kardinal Bergoglio'nun papa olarak seçildiği aşikârdır. Kanaatimizce Katolik Kilisesi terki dünya anlayışını kendine ilke edinen Cizvit bir kardinali papa seçmekle günümüz dünyasındaki kaybolan itibarını tekrar kazanmayı ve bu şekilde din adamlarının neden olduğu Kiliseye itibar kaybettiren tartışmaları rafa kaldırmayı hedeflemiş olabilir.

Cumhurbaşkanı Papa Görüşmesi

Papa Francis 28 Kasım 2014 Cuma günü başladığı Türkiye ziyaretinin ilk durağı olan Ankara'da Vatikan Devleti'nin devlet başkanı sıfatıyla ilk önce Anıtkabir'i ziyaret etti. Ardından Cumhurbaşkanlığı Sarayına geçen Papa Francis burada Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kabul edildi. İkili ve heyetler arası görüşmelerin ardından kameraların karşısına geçen Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Papa Francis Türkiye ve dünya kamuoyuna yönelik bazı önemli mesajlar verdiler. Şimdi bu mesajları ana hatlarıyla hatırlayarak bunların muhtemel yansımaları üzerinde durmak istiyoruz.

Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmasına¹ Papa Francis ile genelde tüm dünyanın özelde ise bölge sorunlarıyla ilgili oldukça verimli bir görüşme gerçekleştirdiklerini beyan etmiş; ardından tüm konularda muhatabıyla aynı düşündüklerinin altını çizerek konuşmasının ilk bölümünde dört başlık altına toplayabileceğimiz şu temel sorunlara vurgu yapmıştır. (1) Batı dünyasında islamofobi diye adlandırılan İslam düşmanlığı ve Müslüman karşıtlığına acilen etkin çözümler üretilmesi gerektiği. (2) Bazı adı Müslüman olan kişiler veya Müslüman olduğunu iddia eden örgütlerin gerçekleştirdiği

1 Bkz. <http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/252/91635/vatikan-devlet-baskani-papa-fransu-va-ile-duzenledigi-ortak-basin-toplantisinde-yaptiklari-aciklama.html>

şiddet eylemlerinden dolayı İslam'ın bir şiddet dini ve tüm Müslümanların da potansiyel terörist olarak görülmelerinin İslam dünyasını derinden incittiği. (3) DEAŞ(IŞID), El Kaide ve Boko Haram gibi sadece İslam dünyası için değil, tüm dünya için ciddi bir tehdit oluşturan terör örgütlerinin aslında Batı'nın, İslam coğrafyasında uzun yıllardır süren yanlış politikalarının ve yaşattığı mağduriyetlerin bir sonucu oldukları gerçeğinin tüm dünya tarafından görülmesi gerektiği. (4) Tüm dünyanın özellikle de Hristiyan ülkelerinin Filistin sorununa ve bu bağlamda Gazze'de yaşanan insanlık dramı ile İsrail güçlerinin Mescidi Aksaya yönelik çirkin saldırılarına sessiz kalmasının Müslüman dünyasında tamiri imkânsız hayal kırıklıklarına yarattığı gerçeği.

Cumhurbaşkanı Erdoğan yukarıda sıraladığımız sorunların altını çizdikten sonra onların üstesinden gelmek için genelde tüm din mensuplarının özelde ise Müslüman ve Hristiyanların birlikte çözüm üretmelerinin artık kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Ardından yaşanan sorunların çözüm yolunun “farklılıkların birbirine hoşgörüsü ve ittifakını” önceleyen bir yaşam tarzının tüm din mensupları tarafından içselleştirilmesinden geçtiğinin altını çizmiştir. Devamında da Birleşmiş Milletler nezdinde Türkiye Cumhuriyetinin İspanya ile birlikte başlattığı ve öncülük ettiği “Medeniyetler İttifakı” girişiminin herkesin barış ve huzur içinde yaşayabileceği daha iyi bir dünyanın tesis edilebilmesi için son derece önemli bir girişim olduğunu belirterek başta Papalık olmak üzere tüm Hristiyan kesimleri bu girişimi desteklemeye çağırmıştır.

Yaşanan ortak sorunlara pratik çözümler üretilmesi; bu bağlamda Türkiye'nin öncülük ettiği “Medeniyetler İttifakı” girişiminin desteklenmesi ve ilerletilmesi gerektiği ifade ettikten sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan, herkesin kendi farklılığını muhafaza ederek birlikte yaşama kültürü oluşturma noktasında dünyada en iyi örneğin Anadolu coğrafyası olduğuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda farklı olanı olduğu gibi kabul edip onunla birlikte barış içinde yaşama konusunda tüm dünyaya söyleyecek çok şeyimiz olduğunun da altını vurgulu bir şekilde çizmiştir. Devamında da başta Orta Doğu coğrafyası olmak üzere farklı inanç ve mezhep mensupları arasında yaşanan ve yaşanması muhtemel olan çatışmalarda Türkiye'nin uyarı ve tavsiyelerine kulak verilmesi gerektiğini açıkça vurgulamıştır.

Papa Francis ise konuşmasının başında² Türkiye'nin sadece Avrupa ve Asya kıtaları arasında bir köprü değil, aynı zamanda farklı kültür, etnik kimlik

2 Bkz., http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141128_turchia-incontro-autorita.html

ve din mensuplarının birbirleriyle barış ve huzur içinde yaşadığı bir coğrafya olduğuna dikkat çekerek tıpkı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasında olduğu gibi Türkiye'nin birlikte yaşama konusunda tüm dünyaya örnek olabileceğini ima etmiştir. Devamında da Hristiyanlığın mimarı Pavlus'un Tarsus'ta doğduğunu, Anadolu coğrafyasında yaptığı misyon seyahatleri sayesinde bu topraklarda çeşitli Hristiyan cemaatleri/kiliselerinin oluştuğunu ve yedi ekümenik konsilin bu coğrafyada toplandığını ifade eden Papa Francis, Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'in hayatının son yıllarını yaşadığına inanılan ve Meryem Ana Evi olarak bilinen evin Efes'te olması nedeniyle Anadolu topraklarının her bir Hristiyanlar son derece önemli olduğunun altını çizmiştir. Kanaatimizce Papa'nın Anadolu coğrafyasının Hristiyanlar için niçin önemli olduğuna yönelik bu vurgusu bu coğrafyanın tekrar Hristiyanlaştırılması adına Hristiyanlar için bir bilinç oluşturma girişimi olarak algılanmalıdır. Nitekim Katolik Kilisesinin üçüncü bin yılda 10/40 paralelleri arasındaki ülkelerin -bu ülkelere Anadolu coğrafyası da dahildir- Hristiyanlaştırılmasını öngören yeni misyon çağrılarını dikkate alındığında bu vurgunun ne anlama geldiği daha net bir şekilde görülebilir (Aydın-Turan, 2012: 47-71).

İkinci olarak Papa Francis, Türkiye'yi daha önce ziyaret eden Papa VI. Paul (1967), Papa II. John Paul (1979) ve Papa XVI. Benediktus'un (2006) izinden giderek Cumhurbaşkanı Erdoğan ile dostluk köprüsü kurma fırsatı elde etmesinin kendisi için memnuniyet verici bir durum olduğunu söylemiştir. 1935-1944 yılları arasında İstanbul Vatikan temsilcisi olan, 1958'de Papa seçilen ve XXIII. John adını alan Angelo Guiseppa Roncalli ile II. Vatikan Konsilinin kurduğu diyalog köprüsünün geliştirilmesinin önemine işaret etmiştir. Bu bağlamda Papa Francis günümüzde Müslüman ve Hristiyanların savunduğu pek çok ortak unsurun kıymetinin bilinmesi ve yeterince takdir edilmesini sağlayan bir diyaloga ihtiyaç olduğunu, çünkü ancak böyle bir diyalogun farklılıklarımız üzerinde rasyonel bir şekilde mütalaada bulunup onlardan bir şeyler öğrenip böylece zenginleşebileceğimizin altını çizmektedir. Papa'nın altını çizdiği bu husus diyalog sürecinde bu zamana kadar Vatikan tarafından pek ifade edilmeyen bir durumdu. Hem II. Vatikan Konsili hem de konsil sonrası yayımlanan Vatikan dokümanlarına baktığımızda Vatikan'ın hep muhataba bir şeyler öğretmeye çalışsan fakat muhataptan asla bir şeyler öğrenmeye çalışmayan taraf olduğunu görmekteyiz (Aydın, 2001: 89-175). Umarız Papa Francis'in bu söylemi teorik bir söylem olarak kalmayıp pratiğe dönüşür ve böylece taraflar arasında kurulacak diyalojik ilişkinin karşılıklı öğrenme, öğretme ve gelişip zenginleşme süreci olması sağlanır.

Papa Francis üçüncü önemli nokta olarak her bir bireyin insanlık onunun bir gereği olan temel hak ve ödevlerini güvence altına alan kalıcı bir barış ortamının tesis edilmesi için sabırlı bir şekilde yol alınması gerektiğine işaret etmiştir. Bu yolda tarafların birbirleriyle ilgili ön yargılardan, yersiz korkulardan kurtulması ve birbirine saygı göstermesin lüzumuna dikkat çekmiştir. Devamında da kalıcı bir barış ortamının sağlanmasının ancak hangi dinî inançtan olursa olsun herkesin yasalar önünde eşit hak ve ödevlere sahip olmasından geçtiğini ve ancak bunun sağlanması durumunda tarafların birbirlerini yanlış anlamalara karşı çıkan ve aralarındaki iş birliğini geliştiren aynı yolun yolcusu kardeşler olabileceğini ifade etmiştir. Papa'nın bu sözlerine teoride ve temenni düzeyinde kalmamaları şartıyla dünyada barış ve kardeşlik ortamının tesis edilmesine öncülük etmeye çalışan bir ülkenin yurttaşı olarak elbette bir itirazımız olamaz.

Papa farklı din ve inanç mensupları arasında karşılıklı anlayış ve saygıya dayalı dostluk köprüleri kurulması gerektiğinin altını çizdikten sonra başta kardeş savaşlarının yaşandığı Orta Doğu bölgesi olmak üzere tüm dünyanın söz konusu dostluğu geliştirmesi özlemini çektiğini altını çizmiştir. Ek olarak Orta Doğu coğrafyasının daha ne kadar halklar arasında kalıcı barış ve dostluk ortamının noksanlığının sonuçlarından ıstırap çekeceği sorusunu sormuş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Mevcut durumun daha iyiye doğru asla evirilmeyeceği zehabına kapılıp yaşanan çatışmalara kendimizi asla teslim etmememiz gerekir. Tanrı'nın yardımıyla barış cesaretimizi canlı tutmak zorundayız. Bu cesaret bizleri tüm mevcut müzakere araçlarını adil, sabırlı ve kararlı bir şekilde kullanmaya sevk edecek ve bu şekilde barışın somut meyvelerini ve sürdürülebilir bir gelişmeyi başaracağız... Dinler ve kültürler arası diyalog bu yüce ve acil amacı gerçekleştirmede önemli katkılar yapabilir...”

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Papa'nın bu sözlerine katılmamak mümkün değildir. Başta Papalar olmak üzere Katolik Kilisesinin üst düzey yetkililerinin diyalog ve barış adına son 40-50 yıldır hep aynı şeyleri tekrarlayıp durduklarını ancak bu hususlarla ilgili hiçbir somut girişimde bulunmadıklarını görmekteyiz. Bu durum Papa Francis'in de benzer şekilde papalığı süresinde sadece Orta Doğu değil, tüm dünyada barış ve huzurun tesisi için teoride kalan yapıcı söylemlerde bulunacağını ama söz konusu söylemlerin pratiğe dönüşmesi noktasında somut girişimlerde bulunmacağını açıkça göstermektedir.

Papa Francis'in Vatikan'a dönüş yolunda uçakta düzenlediği basın toplantısında dinlerarası diyalogla ilgili sorulan bir soruya Diyanet İşleri Başkanı

Görmez ile dinlerarası diyalog konusunda oldukça yapıcı bir konuşma gerçekleştirdiklerine dair sözlerini burada hatırlamakta fayda var. Söz konusu konuşmada Diyanet İşleri Başkanı'nın dinler arası diyalogun artık sona ermiş bir görüntü verdiğini, diyalogun karşılıklı konuşmanın ötesine geçmesi için nitelikli bir sıçrama yapılması gerektiği teklifinde bulunduğunu ve kendisinin de bu teklife sıcak baktığını ifade etmiştir. Sonra da farklı din ve inanç mensupları eğer birbirleriyle bir araya gelir ve teolojik konuları konuşmak yerine kendi dinî tecrübelerini birbirleriyle paylaşırlarsa bunun oldukça olumlu ve mükemmel bir adım olacağını dile getirdiğinin altını çizmiştir. Ancak Papa'nın, diyalog sürecinde teolojik konulardan ziyade dinî tecrübelerin paylaşılmasını sanki yeni bir söylemiş gibi dile getirdiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Hâlbuki Katolik Kilisesi yetkililerinin dinlerarası diyalogla ilgili söylemlerine baktığımızda, Papa II. John Paul döneminden beri bu söylemin "yaşamda diyalog" adı altında çok uzunca bir zamandır dillendirildiği ve bugüne kadar dünyada akan gözyaşı, başlı, zulüm, çatışma ve savaşları sona erdirmeye konusunda somut hiçbir girişimde bulunulmaması nedeniyle hiçbir yaramadığı rahatlıkla görülebilir (Aydın, 2001:141-154).

Papa Francis'in konuşmasının en can alıcı noktası hem Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Batı dünyasında gittikçe artan İslam düşmanlığı ve Müslüman karşıtlığının hem de başta Orta Doğu coğrafyası olmak üzere dünya ölçeğinde yaşanan baskı ve zulümlerinin sona erdirilmesi için çizdiği yol haritasıdır. Bu bağlamda o, kişinin kendi dininin ahlaki öğretilerine uygun yaşama ve ibadet edebilme hürriyetini garanti altına almak için insan yaşamına ve din özgürlüğüne saygıyı esas alan bir dayanışma bilincinin önemini vurgulamıştır. Bu yapıldığı takdirde yanlış anlamaların, ayrımcılıkların ve fundamentalizmin üstesinden gelinebileceğini ifade etmiştir. Kanaatimizce Papa'nın altını çizdiği bu husus, özellikle Batı dünyasında yükselişe geçen İslam düşmanlığı ve Müslüman karşıtlığıyla mücadele adına son derece önemlidir. Çünkü 1,2 milyon Katolik Hristiyan'ın dinî lideri ve yaklaşık 1 milyar Katolik olmayan Hristiyan'ın da saygı duyduğu bir dinî lider olan Papa'nın bu çağrısı, Müslümanları üstesinden gelmesi ve yok edilmesi gereken düşman olarak gören zihniyetlerle mücadelede önemli bir kilometre taşı sayılabilir. Dahası Papa, Roma'ya dönüş yolunda uçakta gazetecilerle yaptığı basın toplantısında İslamofobi konusunda gazetecilerin sorularını yanıtlamıştır. Bu hususta bir soruya verdiği yanıtta tüm Hristiyanların fundamentalist olduğunun söylenemeyeceği gibi İslam adına şiddet üreten gruplara ve örgütlere bakarak tüm Müslümanların terörist olduğunun söylenemeyeceği ifadeleri özellikle önem arz etmektedir. Zira o, bu sözlerinde tüm dinsel geleneklerde

az da olsa aşırı ve fundamentalist grupların olduğunun altını çizmiştir. Papa açıklamasına hangi din ve inançtan olursa olsun dinî liderlerin, din adamlarının, akademisyenlerin ve siyasilerin tüm aşırı ve fundamentalist grupları açıkça kınamaları gerektiğini Cumhurbaşkanı Erdoğan'a söylediğini de ilave etmiştir. Devamında da dinî geleneklerle söz konusu dinî geleneğin taraftarı olduğunu iddia eden kişilerin uygulamaları arasında bir ayırımı gitmek gerektiğinin altını şu sözlerle çizmiştir: “Bir kimse ‘ben Müslüman’ım’, ‘ben Yahudi’yim’, ‘ben Hristiyan’ım’ diyebilir. Ancak ülkesini bir Müslüman veya Yahudi ya da Hristiyan olarak yönetmeyebilir. Bu durumda söz konusu kişinin söylemi ile eylemi arasında açık bir tezat vardır. Böyle bir durum ortaya çıktığında, ilgili din ile onun uygulayıcısı olanlar arasında bir ayırım- da bulunmak gerekir”.³ Papa Francis’in bu tespitleri hangi dinî gelenekten olursa olsun bazı din mensuplarının yaptığı şiddet eylemlerinden dolayı dinî geleneklerin ve o geleneklerin tüm mensuplarının bundan sorumlu tutulamayacağı noktasında oldukça önemlidir. Ancak Papa Francis’in Türkiye ziyaretinden 15-20 gün sonra başta Almanya, Avusturya ve İsveç olmak Avrupa’da gittikçe yayılmakta olan İslam ve Müslüman karşıtı eylemler ile ibadet yerlerine yapılan saldırılarla ilgili Papalık makamının sessiz kalması yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Papalar başta olmak üzere Papalık yetkililerinin diyalog bağlamında muhataplarına söyledikleri sözlerde samimi olmadıklarını ve mevcut konjonktür gereği bu tür söylemlerde bulduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Papa’nın Orta Doğu coğrafyasında yaşanan sorunla ilgili yaptığı öneride dikkatimizi çeken nokta da Türkiye gibi aktif olarak sorunun çözümüne katkıda bulunmak ve çatışmalara sebep olanları iktidardan uzaklaştırma adına somut adımlar atmak yerine baskı ve zulüm yapanlarla diyalog kurarak çatışmaların sonlandırılmaya çalışılmasını bir çözüm önerisi olarak teklif etmesidir. Burada Papa’nın oldukça politik davrandığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Zira bu tür sorunların kökenine dair yapılacak bir araştırma nihayetinde başta Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail olmak üzere Batılı devletlerin bölgeyle ilgili uygulamalarının ve ikircikli tutumlarının da gündeme getirilip sorgulanmasını gerektirmektedir.

Konuşmasının sonunda Papa Francis, son olarak Suriye ve Irak’ta yaşanan insanlık dışı olaylar nedeniyle Türkiye’ye sığınan mülteci sorununa dikkat çekmiş, Türkiye’nin büyük bir alicenaplık örneği göstererek 2 milyona yakın

3 Bkz. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141130_turchia-conferenza-stampa.html

mülteciyi topraklarında barındırdığını ve onların tüm ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığını belirterek uluslararası toplumu mültecilere yardım etmeye davet etmiştir. Ancak bu yardımın nasıl olacağı noktasında Vatikan'ın nasıl bir rol üstlenebileceği ve özellikle Batılı Hristiyan ülkelerin neler yapabilecekleri noktasında somut hiçbir öneride bulunmamıştır.

Açıkçası Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Papa Francis'in konuşmalarını birlikte ele alıp değerlendirildiğinde iki nokta dışında mutabık kalınan önemli bir hususun olmadığı görülebilir. İlki, farklı kültür, din ve etnik kimlik mensuplarının birlikte barış içinde yaşama noktasında Anadolu coğrafyasının tüm dünyaya örneklik teşkil edebilecek bir yapıya sahip olduğuna dair vurgudur. Diğer ise fanatizm, fundamentalizm, yanlış anlama ve ayrımcılığı durdurmaya yönelik çağrılardır. Bu durumda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, ele aldıkları tüm konularda Papa ile aynı düşündüklerine dair beyanını nasıl anlamamız gerekir? II. Vatikan Konsilinden sonra Vatikan'ın başlattığı diyalog sürecinde başta Papa olmak üzere Vatikan yetkililerinin siyasi ve dinî yetkililerle yaptıkları görüşmelerde başka; kendi aralarındaki konuşmalarda ise daha başka konuştukları noktasından hareketle kapalı kapılar ardında başka kamuoyunda başka konuştukları olgusuyla açıklayabiliriz. Buna göre Cumhurbaşkanı ve Papa'nın ikili görüşmelerinde dile getirilen konularda her iki lider de konuşulan konularda mutabık kalmış olabilirler. Ancak ortak basın toplantısında ise yukarıda gördüğümüz gibi Papa Francis Sayın Erdoğan tarafından dile getirilen konulara hiç atıfta bulunmadan daha önceden planlanmış konuşmasını yaparak aslında temel konularda şeklen aynı düşündükleri izlenimini vermekte, ancak özde ise farklı olduklarını ima etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Papa Francis'in görüşmesiyle ilgili bu bilgilerle yetinerek şimdi de Diyanet İşleri Başkanlığında gerçekleşen Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez ile Papa Francis ikili görüşmesinin ardından iki dinî liderin yaptıkları ortak basın toplantısında kamuoyuna verdikleri mesajları analiz etmeye geçiyoruz.

Diyanet İşleri Başkanı Papa Görüşmesi

Papa Francis'i Diyanet İşleri Başkanlığı'nda kabul eden Başkan Görmez, ikili görüşmenin ardından Papa ile düzenledikleri ortak basın toplantısında şu temel hususları kamuoyuyla paylaşmıştır. Başkan Görmez, konuşmasına insanlığın atası ve ilk peygamber Hz. Âdem; tufan hadisesinden sonra insanlığın ikinci atası olan Hz. Nuh; Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların inanç hususundaki referans kaynağı Hz. İbrahim; Yahudiliğin kendisine atfedildiği

Hz. Musa; Hristiyanlığın kendisine nispet edildiği Hz. İsa ile son peygamber Hz. Muhammed nezdinde tüm peygamberlere salat ve selamda bulunarak başlamış, ardından tüm dinî geleneklerin ortak bir kaynaktan beslendiğine dikkat çekmiştir. İkinci olarak Başkan Görmez, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sadece Türkiye'deki Müslümanların değil aynı zamanda tüm dünya Müslümanlarının hizmetinde olduğu hususunu vurgulayarak tıpkı Vatikan gibi evrensel bir misyona sahip olduğunu Papa'ya hatırlatmıştır. Buna göre nasıl ki Vatikan (Roma Katolik Kilisesi) Katolikler özelinde tüm Hristiyanların hizmetinde ise aynı şekilde Diyanet'in de Türkiye Müslümanları özelinde tüm dünya Müslümanlara hizmetle mükellef olduğunu hem muhatabına hem de kendi mensuplarına hatırlatmıştır. Üçüncü önemli nokta olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın vurguladığı hususlara değinmiştir. Buna göre Sayın Görmez, yaşadığımız Anadolu coğrafyasının farklı kültür, din ve etnik kimliğe sahip insanların "hak, hukuk ve adalet çerçevesinde" herkesin kendi farklılıklarını muhafaza ederek birlikte yaşamayı başarmış bir medeniyete ev sahipliği yaptığı gerçeğinin altını çizmiştir. Bu cümleleriyle onun, farklılıklarının kavga ve çatışma nedeni olarak görüldüğü günümüz dünyasında, sahip olduğumuz coğrafyanın değerinin iyi anlaşılması gerektiğini ima ettiği görülebilir. Kanaatimizce hem Cumhurbaşkanının hem de Diyanet İşleri Başkanının yaşadığımız coğrafyanın birlikte yaşama konusundaki değerini öne çıkarmaları şu noktanın deklare edilmesi anlamına gelmektedir: Şayet birlikte yaşama konusunda bir söz söylenecekse bu sözü bu coğrafyada yaşayan bizlerin söylemesi gerekir. Yahut bizim görüşlerimiz ve pratik uygulamalarımız dikkate alınmadan dünya barışına katkı sağlayıcı çözümler üretmek oldukça zordur.

Başkan Görmez'in dikkat çektiği dördüncü önemli nokta, peygamberlerin insanlığı "hidayet ve aydınlığa" davet eden mesajlarının kıymetinin hakıyla takdir edilemediğine dair sözleridir. Bunun bir sonucu olarak insanlık maddiyatı putlaştırmış; kendini robotlaştırmış; dinin, ekonominin, hukukun ve ahlakın da içinde bulunduğu birçok şeyi kendi çıkarı için kullanmış; tabiatı ve yenilenemez tabii kaynakları hoyratça kullanarak dünyamızın dengesini bozmuştur. Neticede felaketin eşiğine gelindiği gerçeğine işaret eden Görmez, tüm bu olumsuzlukları belirli odaklara mâl ederek onların suçundan kurtulmanın mümkün olmadığını altını çizmiştir. Bu hususta onun şu ifadelerini hatırlamakta fayda var:

"Hangi dine mensup olursa olsun her vicdan sahibi, insanlığın sürüklediği bunalım ve kargaşalar karşısında emaneti gözetememenin ağır yükü altında kalmıştır."

Beşinci olarak Başkan Görmez, konuşmasında özelde Katolik din adamlarına genelde de Tanrı adına konuşanlara son derece önemli bir uyarıda bulunmuştur. Bu uyarıya göre ateistlere yani Tanrı'yı tanımayanlar kadar "Tanrı adına konuşanlar, Tanrı edasına bürünenler, O'nu kâh kelimelere boğarak hapsedenler, kâh konuşulması gereken yerde susanların" böyle yapmakla yukarıda ifade edilen emanete sahip çıkmama suçuna ortak olduklarını vurgulu bir şekilde ifade etmiştir. Kanaatimizce bu sözlerle Başkan Görmez, özellikle Tanrı'nın İsa-Masih'te bedenleşerek yeryüzüne inip beşer hayatı yaşadığı şeklindeki Hristiyan inkarnasyon doktrini ile bununla bağlantılı olarak Papaların İsa-Masih'in vekili Petrus'un dolayısıyla da tanrısal cevhere sahip olan İsa'nın vekili olarak yanılmaz oldukları şeklindeki Katolik dogmasına açıkça meydan okumaktadır.

Altıncı olarak Başkan Görmez, isim vermeden barış dini olan İslam'ı bir şiddet dini, Müslümanları da terörist olarak gösteren oluşumların kendilerini hangi isim altında tanımlarsa tanımlasınlar bunların "Allah'a isyan hâlinde olduklarına" dikkat çekmiştir. Bu sözleriyle onun, bu tür oluşumlardan hareketle İslam'ı bir terör dini, Müslümanları da radikal/fundamentalist hatta terörist olarak nitelendirmenin düpedüz haksızlık olacağına altını çizmek istediği anlaşılmaktadır. Ayrıca söz konusu oluşumlardan en fazla zarar görenlerin yine Müslümanlar olduğu gerçeğinden hareketle ilk önce Müslümanların bu grupları (oluşumları) ve onların yaptıklarını kınadıklarını tüm dünyaya ilan etmektedir.

Yedinci olarak Başkan Görmez, Filistin sorununa ve İsrail yönetiminin Filistin halkına yönelik baskı ve zulmü ile İsrail askerlerinin postallarıyla Mescidi Aksa'ya girip mihrabı çiğneyip *Kur'an* nüshalarını etrafa saçmalarının "insanlık adına derin bir hicap ve vicdan sahipleri için ağır bir teessür sebebi" olduğunu altını çizmiştir. Kanaatimizce bu ifadeleriyle Başkan Görmez, bu ağır cürme ses çıkarmayan başta Papalık olmak üzere tüm Hristiyan alemine herhangi bir dinin kutsalına dokunulduğunda hangi dinden olursa olursun tüm inanların bu tür eylemleri hemen kınaması ve biraraya gelip bir daha olmaması için ortak eylemde bulunmasının gerektiğini ifade etmek istemiş olmalıdır. Öte yandan Başkan Görmez'in İslam dünyasındaki radikal gruplara yönelik yaptığı açıklamanın hemen akabinde bu konuyu gündeme getirmesi tesadüf değildir. Anlaşılan o ki Görmez, İslam dünyasındaki şiddet kökenli grupların artmasının sadece İslam içindeki dinî ve politik sebeplerle ilişkilendirilemeyeceğini; aynı zamanda bölgedeki diğer dinsel grupların ve devletlerin şiddeti tahrik edici rollerinin de görülmesi gerektiğini göstermek

istemmiştir. Dolayısıyla çözümün çok yönlü ele alınmasına yönelik bir imadikkatlerden kaçmamaktadır.

Sekizinci olarak Başkan Görmez, son yıllarda Batı Hristiyan dünyasında giderek artan ve âdeta “yeni bir ırkçılık çeşidine” dönüşen İslam ve Müslüman karşıtlığının tıpkı geçen yüzyılıımızda Avrupa’da hat safhaya ulaşan anti-semitizm gibi üstesinden gelinmesi için Papa Francis’i ortak eylemde bulunmaya davet etmektedir. Başkan Görmez’in dikkat çektiği bu noktada günümüz dünyasında Müslümanlar için hayati bir öneme sahiptir. 1000 yılı aşkın bir zamandır Batı’da yaşayan ve günümüz Batı medeniyetinin inşasında önemli katkılar yapan Müslümanların son dönemde özellikle de meşhur 11 Eylül hadisesinden sonra Hristiyan Batı tarafından ayrımcılığa tabi tutulup ötekileştirilerek ve çeşitli baskılarla yıldırılarak yerlerini yurtlarını bırakıp Müslüman coğrafyaya göç etmeye zorlanması insanlık adına bir yüz karasıdır.

Başkan Görmez’in dokuzuncu olarak dikkat çektiği bir başka husus da başta dinî liderler ve yetkililer olmak üzere din hizmetinde olanların sahip oldukları dinî inançların ve temsil ettikleri dinî kurumların kötü niyetli politikacıların kirli emellerine ve siyasi çıkarlarına alet edilmemesi noktasında azami özen göstermeleri gerektiğine dair uyarısıdır. Tarihte haçlı seferleri olarak bilinen ortaçağın en kanlı savaşlarının nedeni dinî olmamasına rağmen başlatıcısının Papa II. Urban olması gerçeği karşısında Başkan Görmez’in Papa’nın huzurunda yaptığı bu çağrı gerçekten son derece önemlidir.

Onuncu olarak genelde tüm dünyada özelde de coğrafyamızda yaşanan sıkıntılardan dolayı gittikçe dramatik bir hâle dönüşen göç ve mülteci sorununa dikkat çeken Başkan Görmez, tüm bu sorunların “küremizdeki sosyal dengesizliğin, iktisadi yağmacılığın, refah ve tüketim düzeninin acı sonuçlarının” eseri olduğunu altını çizmiştir. Kanaatimizce bu nokta Latin Amerikalı Papa Francis’in oldukça etkilendiğini bildiğimiz açlık, sefalet ve yoksulluk sonucunda binlerce insanın haksız ölümü ve binlerce çocuğun erken doğum sonucu hayatını kaybetmesi gibi Latin Amerika ülkelerinde yaşanan olumsuz olayların sonucu, bu olumsuzluklara çözüm bulmak için Katolik din adamları tarafından geliştirilen “özgürlük teolojisinin”⁴ amaçlarıyla da büyük oranda örtüşmektedir.

4 Geleneksel Hristiyan teolojilerinin aksine, “özgürlük teolojisi” temelde Hristiyan inancının doğruluğunu, tutarlılığını ve rasyonelliğini göstermekle veya ispatla ilgilenmez. Aksine, mevcut yapı ve kurumların bir tenkiti mahiyetinde olan özgürlük teolojisi; fakir, baskı ve zulüm altında olanlarla iş birliği içinde temel Hristiyan kanaatlerinden yola çıkarak dünyanın adaletsiz yapısını değiştirmeyi gaye edinir. Buna göre, temel problem, modern ve bilimsel dünyamızda Hristiyan olarak kalmanın nasıl mümkün

Başkan Görmez'in konuşmasında dikkat çektiği on birinci husus günümüz dünyasında farklı din mensupları arasında "dinler arası diyalog" veya başka bir ad altında gerçekleştirilecek birlikteliklerde teolojik tartışmalardan ziyade yukarıda da ifade edilen insanlığın ortak sorunlarının tartışılarak bunlara somut çözümler üretilmesinin artık bir gereklilik değil zorunluk arz ettiğinin altını çizmesidir. Haddizatında bu husus, "dinî liderler bir araya geldiklerinde, inançlarını üstün gösterme gayretine girmeden ve dinlerin teolojilerini tartışmak için vakit kaybetmeden insanlığın ortak sorunlarına çözüm arama yolunda çaba sarf etmelidir"⁵ sözleriyle Diyanet İşleri eski Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu tarafından 2006 yılında tıpkı Papa Francis gibi Diyanet İşleri Başkanlığını ziyaret eden Papa XVI. Benediktus'a da hatırlatılmıştı.

Başkan Görmez'in konuşmasının sonunda âdeta bir "haykırış çılgılığı" olarak nitelendirebileceğimiz bir seslenişle Tevrat, İncil ve *Kur'an*'dan nakiller yaparak başta Papa ve Hristiyan yetkililer olmak üzere tüm katılımcılar nezdinde dünyaya adalet çağrısı yapmaktadır. Hak ve hukuk ihlallerinin kol gezdiği dünyamızda egemenlerin adaletinin değil, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar tüm peygamberlerin mesajlarının odak noktası olan adalet anlayışının hâkim olabilmesi için bu haykırışın son derece önemli olduğu açıktır. Ancak bu çağrıyı yaparken Başkan Görmez'in Tevrat ve İncillerden nakilde bulunması kanaatimizce uygun olmamıştır. Çünkü bir taraftan Müslümanlar olarak Yahudi ve Hristiyanların kutsal kitaplarının kendi peygamberlerine gelen mesajları olduğu gibi yansıtan değil, tarihsel süreçte oluşturulmuş eserler olduğunu iddia ederek onların tahrif edildiğini ileri sürerken diğer taraftan işimize geldiğinde onlara atıfta bulunmak hem bir çelişki hem de onlara geçerlilik kazandırmak olacağından bir tutarsızlık örneği olarak değerlendirilebilir. Böyle durumlarda "ötekinin" kutsal kitabından doğrudan nakilde bulunmadan tüm peygamberlerin adalet çağrısı

---

olabileceği değil, aksine yoksulluğun, adaletsizliğin ve baskının kol gezdiği dünyada Hristiyan olmanın ne anlama geldiğidir. Diğer bir deyişle, önemli olan yüz milyonlarca insanı etkileyen insanlık dışı fakirlik, zulüm, baskı ve adaletsizliğin olduğu dünyada Hristiyanların insanları bu durumdan kurtarmak için yaptıkları ve ne yapacaklarıdır? Birinci ve üçüncü dünya ülkeleri arasındaki yaşam koşullarındaki adaletsiz uygulamalara karşı Hristiyanların nasıl bir mukabelede bulunmaları veya nasıl bir tavır almaları gerekmektedir? Tanrıya imanın, dünyamızda gittikçe yayılan baskı ve zulümle alakası nedir? Bütün bu soruların cevaplandırılması kendisine gaye edinen "özgürlük teolojisi" yukarıda da ifade edildiği gibi temelde akademik araştırma ve tartışmalar yapmak için bir akademik söylem olmaktan ziyade dinî kökene sahip bir kilise teolojisidir. Bkz, Rebecca C. Chopp, "Latin American Liberation Theology", David F. Ford, ed., *The Modern Theologians*, Oxford: Blackwell, 1997, ss. 409-425.

5 "T.C. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'nun Türkiye'yi Ziyaret Etmekte Olan Papa XVI. Benediktus ile Görüşmesi Vesilesiyle Yaptıkları Basın Açıklaması", 28.11.2006, Ankara.

yaptığı ifade edildikten sonra sadece *Kur'an*'dan nakilde bulunmanın daha sağlıklı olacağı kanaatindeyiz.

Aynı toplantıda Başkan Görmez'in ardından söz alan Papa Francis ilk husus olarak Diyanet İşleri Başkanlığını dolayısıyla da Başkan Görmez'i ziyaretinin papaların misyon görevinin bir gereği olduğuna şu sözlerle dikkat çekerek bu ziyarete başka bir anlam yüklenilmemesinin altını çizmiştir: "Papaların görevlerinin bir gereği olarak farklı ülkelere gittiklerinde, diğer dinlerin yetkilileri ve cemaatleriyle bir araya gelmeleri bir gelenektir. Bir araya gelmek ve diyalog kurmak için böyle bir açılım olmazsa, Papa'nın seyahatinin amacı tam olarak gerçekleşmemiş olur. Selefim olan Papalar gibi bende bunu amaçlıyorum".⁶ Haddizatında Papa Francis henüz Türkiye'ye gelmeden önce ziyaretiyle ilgili yaptığı açıklamada bu ziyaretin apostolik/havarisel yani bir misyon gezisi olduğunu açıklayarak amacını açık ve net bir şekilde ortaya koymuştu. Dikkat edilirse Papa Francis eğer Papalar gittikleri ülkelerin dinî yetkilileri ve onların taraftarlarıyla görüşüp diyalog açılımı yapmazsa ziyaretlerinin amacının tam anlamıyla gerçekleşmemiş olacağını altını çizmektedir. Bilindiği üzere Roma Katolik Kilisesi, Hristiyan olmayanlarla ilişkisini II. Vatikan Konsiline kadar kurtuluşa ulaşmayı Katolik Kilisesi'ne bilfiil üye olma ve Papalık makamının otoritesini kabul etmeyle sınırlayan geleneksel "Kilise dışında kurtuluş yoktur" dogması çerçevesinde şekillendirirken, konsil sonrası tüm ilişkilerin diyalog bağlamında yürütülmesi ilkesi benimsenmiştir. Nitekim II. Vatikan Konsilinde kabul edilen ve kısaca *Nostra Aetate* olarak bilinen dokümanın ikinci cümlesinde Kilise yetkilileri, insanlığın birliğinin, insanlar ve milletler arasındaki dostluk duygusunun geliştirilip ilerletilmesinin sorumluluğunun Katolik Kilisesi'ne ait olduğunu ifade ederek Kilise yetkililerini bu sorumluluğun gereklerini yerine getirmeye çağırılmaktadır (*Nostra Aetate* 1:1). Bu çağrı açıkça Katolik Kilisesi'nin diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla diyalog ilişkisine girerken, kendisini onlara önderlik ve rehberlik eden bir konuma yerleştirmektedir. Nitekim başta papalar olmak üzere Katolik Kilisesi yetkililerinin diyalogla ilgili yayımladıkları resmî dokümanlara ve diğer din mensuplarıyla görüşmelerindeki konuşmalarına baktığımızda, bu çağrıya paralel olarak kendilerini sadece Katolik âleminin değil, Hristiyan olsun olmasın tüm dünyanın manevi liderleri olarak kabul ettirmeye çalıştıklarını rahatlıkla görebiliriz (Gioia, 1992: 215–561).

6 Papa Francis, Visit to the President of Religious Affairs, 28.11.2014, Ankara.

Papa Francis'in yukarıda naklettiğimiz ifadesinde dikkat çeken bir başka nokta da tıpkı Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yaptığı basın toplantısında da ifade ettiği gibi ziyaretininkendinden önce Türkiye'yi ziyaret eden Papaların ziyaretleriyle aynı amacı taşıdığını ifade etmiştir. Bu bağlamda Papaların Hristiyan olmayan ülkelere yaptıkları ziyaretlerin amacının söz konusu ülkelerin dinî liderleriyle kuracakları diyalojik ilişki sayesinde Hristiyanlığa bir alan açmak olduğunu, bu konuda bir ve aynı amaca sahip olduklarını vurgulamıştır.

Papa Francis'in konuşmasında ikinci olarak dikkat çeken husus dinî liderler arasında kurulacak diyalojik ilişkinin söz konusu liderlerin taraftarlarına birbirleriyle karşılıklı saygı ve anlayışa dayalı dostluk ilişkisi tesis etmeleri noktasında açık bir mesaj olacağı olgusudur. Bu nokta yukarıda ifade ettiğimiz üzere hem Cumhurbaşkanı hem de Diyanet İşleri Başkanının vurguladıkları Batı dünyasında artan İslam ve Müslüman düşmanlığının üstesinden gelinmesi noktasında önemli bir işlev görebilir. Zira Papa'nın Diyanet İşleri Başkanı başta olmak üzere diğer Müslüman liderlerle kuracağı dostluk ilişkisi başta kendi taraftarı olan Katolikler olmak üzere tüm Hristiyanların, Müslümanları düşman değil dost öteki olarak görmesine ve bu şekilde Batı dünyasındaki İslamofobinin ortadan kalkmasına katkı sağlayabilir.

Papa Francis'in konuşmasında dikkat çeken üçüncü nokta da tıpkı Başkan Görmez gibi dünyamızda özellikle de Orta Doğu coğrafyasında yaşanan gerilim, çatışma ve savaşlar sonucu ortaya çıkan mağduriyetlere dikkat çekmesidir. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz üzere Başkan Görmez yaşanan felaketlerde tüm insanlığın vebali olduğunun altını çizirken Papa'nın söz konusu felaketlerden dolayı hiçbir tarafı sorumlu tutmaması oldukça ilginçtir. Yine Papa Orta Doğu'da yaşanan çatışmalardan dolayı mağduriyetler yaşayan Hristiyan ve Ezidileri isim vererek zikretmesi dikkat çekicidir. Papa bu olumsuzluklara dikkat çekerken bunların sorumlusu olan başta Suriye Devlet Başkanı Esed ve diğer sorumlulardan bahsetmemesi dikkat çeken diğer bir husustur. Papa Orta Doğu'da yaşanan insanlık dramına dikkat çektikten sonra konuşmasının devamında üst düzey dinî liderlerin kim tarafından yapılırsa yapılsın "insan onuruna ve hakkına karşı yapılan her türlü şiddeti kınamak" zorunda olduğunu ifade etmiştir. Papa'nın hem Orta Doğu'da yaşanan gerilim ve çatışmalar hem de her türlü şiddetin kınanması gerektiği yönündeki sözlerini Vatikan'ın II. Vatikan Konsilinden sonra Hristiyan olmayanlarla başlattığı diyalog sürecindeki benzer açıklamalarıyla birlikte ele alıp değerlendirdiğimizde aslında Papalığın yaşanan çatışma ve savaşlarda eğer mağdurlar Hristiyan değilse olayları kınamak ve

mağdurlar için dua etmek gibi teorik birtakım söylemlerin ötesine geçip pratik çözüm arayışında olmadan konuyu geçiştirdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Eğer çatışmalarda mağdurlar Hristiyan ise bu sefer Vatikan'ın yaşanan mağduriyetleri durdurmak için eyleme yönelik girişimlerde bulunduğunu görmekteyiz. Örneğin 1990'lı yılların ilk yarısında yaşanan Bosna savaşında, Katolik Kilisesi yetkilileri ağırlıklarını koyup akan kanı durdurmaya çalışmak yerine, ölen Müslümanlar için dünya dua günleri düzenleyip sözde gözyaşı akıtmayı tercih etmiş. Buna karşın Amerikan uçakları Sırbıları etkisiz hâle getirerek Bosna savaşını sona erdirmek için Belgrat'ı bombalayınca Papalık ölenler için dua etmek yerine bir bildiri yayınlayarak suçsuz insanların öldüğünü, bundan dolayı bombalamanın derhâl durdurulması gerektiğini ifade etmiştir. Görüldüğü üzere Belgrat'ta daha fazla sivilin ölmemesi için bombalamanın derhâl durdurulması çağrısı yapan Papalığın son yıllarda özellikle Suriye'de yaşanan insanlık dramının baş müsebbibi olan Beşar Esad'a, yaptığı zulmü durdurması yönünde hiçbir çağrıda bulunmaması oldukça düşündürücüdür. Aynı zamanda bir dinî lider olan Papa Francis'in bir dinî lider olan Görmez ile görüşmesinde din adamlığı yönünü ön plana çıkarması beklenirken söylemlerinde politik yönünün daha baskın olduğu görülmektedir. Muhtemelen o, İsrail devletinin yaptığı baskı ve zulümlere değinmeyerek Vatikan'ın politik çıkarları zedelememek istemiştir. Eğer Başkan Görmez İsrail zulmüne değinmemiş olsaydı papa mazur görülebilirdi. Ancak Görmez'in değinmesine rağmen nezaketen de olsa İsrail terörüne değinmemesi Papa'nın dünya ölçeğinde yaşanan baskı ve zulümlerin sonlandırılması konusundaki samimiyetsizliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Papa'nın konuşmasında dikkat çeken dördüncü önemli nokta “merhametli Tanrı'ya ibadet, atamız İbrahim'e uymak, dua, sadaka ve oruç... içtenlikle yaşanan bu öğeler, hayatı değiştirebilir ve insanlar arasındaki kardeşlik ve onur için bir temel oluşturabilir”⁷ ifadesidir. Papa Francis'in bu ifadesi bizlere II.Vatikan Konsilinde kabul edilen ve kısaca *Nostra Aetate* olarak bilinen diyalog dokümanında Müslümanlarla ilgili şu ilginç paragrafi hatırlatmaktadır:

Kilise Müslümanlara büyük bir saygı duymaktadır. Onlar [Müslümanlar], tek, yaşayan, merhametli, her şeye gücü yeten, yerin ve göğün yaratıcısı olan ve insanlarla konuşan Tanrı'ya ibadet ederler. Onlar [Müslümanlar] kendi inançlarını büyük bir arzu ve şevkle kendisiyle irtibatlandırmaya çalıştıkları Hz. İbrahim'in kendisini Tanrı'ya teslim ettiği gibi kendilerini

7 Papa Francis, Visit to the President of Religious Affairs, 28.11.2014, Ankara.

Tanrı'ya teslim etmeye çalışırlar. Onlar [Müslümanlar], İsa'yı Tanrı olarak onaylamamalarına rağmen onu bir peygamber olarak tazim eder ve onun bakire annesi Meryem'i onurlandırır ve hatta zaman zaman ona dua ederler. Onlar [Müslümanlar], ahiret gününü ve ölümden dirilişi müteakip Tanrı'nın mükâfatını umarlar [gözlemlerler]. Onlar (Müslümanlar) dürüst bir yaşama ve özellikle namaz, zekât ve oruç yoluyla Tanrı'ya ibadet etmeye son derece özen gösterirler (*Nostra Aetate*, 3).

Dikkat edilirse tıpkı 50 yıl önce II. Vatikan Konsilinde Katolik Kilisesi Müslümanlarla ilgili yaptığı açıklamada sadece Müslüman ve Hristiyanlar arasında ortak olan noktalara değinmesi gibi Papa Francis de Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki konuşmasında Tanrı'nın İsa-Masih'in şahsında bedenleşerek yeryüzüne gelip çarmıhta Adem'in işlediği ne nesilden nesile geçerek İsa'ya kadar gelen asli günahın bedelini kaniyle ödeyip insanlığı bu günah-tan kurtardığına inanılması dolayısıyla sadece Tanrı'nın merhamet sıfatına göndermede bulunmuştur. Yine Papa Müslüman ve Hristiyanların inançta ortak ata olarak kabul ettikleri Hz. İbrahim'e atıfta bulunduktan sonra dinî yaşantı bağlamında iki din mensupları arasında ortak olan dua, sadaka ve oruç ibadetine göndermeden bulunarak merhametli Tanrı'ya ibadetin, Hz. İbrahim'e uymanın, dua etmenin, sadaka vermenin ve oruç tutmanın kişinin hayatını değiştireceği ve insanlar arasında kardeşlik köprüleri kurulmasına vesile olacağı hususuna dikkat çekmiştir. Papanın dikkat çektiği bu husus elbette önemlidir. Ancak bunu sadece Hristiyanlıkta önemli olan olgulardan hareketle yapması namaz, hac ve zekat gibi Müslümanlar için son derece önemli olan ibadetlere hiç atıfta bulunmaması Müslümanlar olarak bizler tarafından üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husustur. Çünkü bu durum II. Vatikan Konsilinden beri Papalık kurumunun zihniyet olarak İslam ve Müslümanlarla ilgili hiçbir olumlu değişiklik yaşamadığını da açıkça ortaya koymaktadır.

Kanaatimizce bu durumun önemli nedeni başta Vatikan olmak üzere resmî Hristiyan kurumlarının İslam'ı bağımsız bir din olarak değil, Yahudi-Hristiyan geleneğinin uzantısı olarak görmeleridir. Öyle ki Katolik Kilisesi tarafından II. Vatikan Konsilinden sonra başlatılan diyalog sürecinde Hristiyan yetkililer diyalog sürecinde muhatap olarak İslam'ı değil, birey olarak Müslümanları aldığından İslam'ı Yahudi-Hristiyan geleneğinden bağımsız bir din olarak gösterecek doğrudan veya dolaylı her türlü ifadeden şiddetle sakınmaya çalışmaktadır. Günümüzde yürütülen dinlerarası diyalog çalışmalarının başlangıç noktası olarak kabul edilen ve yukarıda atıfta

bulduğumuz II. Vatikan Konsili dokümanlarında, sonrasında ve günümüzde Hristiyan yetkililer İslam'ı ayrı bir din olarak değil, Yahudi Hristiyan geleneği içinde mütalaa ederek onun söz konusu bu gelenekten bağımsız bir kurtuluş vasıtası olmadığını her fırsatta ifade etmekten geri durmamaktadır. Bu itibarla Hristiyan yetkililer yazılarında ve söylemlerinde Hz. Muhammed ve *Kur'an*'a olumlu bir atıfta bulunmaksızın Müslümanların dua, sadaka ve oruç gibi Yahudi-Hristiyan geleneğiyle paralellik arz eden ibadetlerine ve onların bu ibadetlere olan düşkünlüklerine yer verirken, Müslümanlara özgü olan hac ibadetine hiçbir şekilde atıfta bulunmamaktadır.

Dahası Hristiyan yetkililer, resmî dokümanlarında Hz. Muhammed'in peygamberliğini dolaylı olarak çağrıştıracak en ufak bir imada dahi bulunmaktan özenle sakınmaktadırlar. Örneğin II. Vatikan Konsilinde *Nostra Aetate* adlı dokümanın görüşmelerinin yapıldığı oturumda "Tanrı insanlarla peygamberler aracılığıyla konuşur" şeklinde bir cümle doküman metnine konunca konsil delegeleri bu ifadenin bu şekilde dokümana konmasının Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul anlamına geleceğini ifade ederek "peygamberler" ifadesinin metinden çıkartılarak ifadenin "Tanrı insanlarla konuşur" şeklinde kabulünü sağlamışlardır. Günümüzün en ünlü Katolik teologlarının başında yer alan Hans Küng'ün, Hristiyan yetkililerin Hz. Muhammed'in şahsı ve peygamberliğiyle ilgili olumlu değerlendirmelerde bulunmadığı sürece Hristiyan ve Müslümanlar arasında verimli ve faydalı bir diyalog ortamının sağlanması mümkün olmadığı şeklindeki haklı uyarısını hatırlamakta fayda var (Küng, 1993:27-28). Küng'un bu uyarısına rağmen, II. Vatikan Konsili'nden günümüze kadar Kilise yetkililerinin bıraktığı bu konuda olumlu bir adım atmasını son derece olumsuz söylemlerde bulunmaları oldukça ilginçtir. Dahası bir önceki Papa, XVI. Benediktus'un 12 Eylül 2006 günü Almanya'nın Regensburg Üniversitesi'nde verdiği konferansında, Bizans İmparatoru II. Manuel Paleologus'a atıfta bulunarak Hz. Muhammed'in sahip olduğu öğretiyi güç ve şiddet kullanarak yaymaya çalışan bir şiddet elçisi -günümüzdeki tabiriyle baş terörist- olduğunu ima etmesi, II. Vatikan Konsili ile başlayan süreçte Müslüman-Hristiyan diyalogunun ne kadar başarılı olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.

Papa Francis'in konuşmasında dikkat çeken beşinci nokta insan varlığının kutsallığına atıfla ortak beşeriliğe vurgu yapmasıdır. Papa burada tüm insanların Tanrı'nın yarattığı varlıklar olduğunun altını çizmiştir. Bu gerçekten hareketle insanların saygıyı hak ettiği; acı ve ıstırap çekenlerin ise inanç ayrımı yapılmaksızın bu durumdan kurtarılması için Müslüman ve Hristiyanlar

arasında somut işbirliklerinin geliştirilmesinin zorunluluğunu ifade etmiştir. Papa Francis bu sözlerinin hemen ardından özellikle Suriye’de yaşanan insanlık dramından dolayı yurtlarını terk ederek Türkiye’ye sığınan 2 milyona yakın mülteciye kucak açmasından dolayı Türk halkına takdir duygularını dile getirmiştir. Ancak ilginçti ki bunu yaparken Türkiye’deki nüfus oranı %0.1 ile %0.2 arasında değişen son derece az bir Hristiyan azınlıkla %99’u Müslüman olan Müslümanları birlikte zikretmesi -“Müslüman ve Hristiyan bütün Türk halkı”- doğrusu oldukça ilginçtir. Yine Papa’nın Türkiye’deki Müslüman ve Hristiyan birlikte iş birliği içinde bu mültecilere yardımda bulunmalarının Müslüman ve Hristiyanların ortak beşeri sorunlar karşısında birlikte nasıl iş birliği yapılacağı noktasında somut bir örnek olduğunu ifade ederek en tepedeki idarecisinden en alt birimdekine kadar tüm Müslüman Türk halkının hiçbir din, inanç, mezhep ve etnik kimlik ayırımı yapmaksızın tüm mültecilere kucak açması ve onların dertleriyle hemhal olmasından Hristiyanlara da pay çıkarmaktadır. Bunu söylerken ülkemizde yaşayan Hristiyanların mültecilere yardım etmediğini elbette ima etmek istemiyoruz. Ancak sayıca son derece az olan Hristiyanları Müslümanlarla birlikte zikretmenin Müslüman Türk halkına açık bir haksızlık olduğunu düşünüyoruz. Suriye’de yaşanan insanlık dramından dolayı Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan mültecilere yapılan yardımın sadece oldukça düşük hatta devede kulak misali bile olmadığı dikkate alındığında ne demek istediğimiz çok daha net anlaşılacaktır. Papa Francis’in Türkiye’nin Suriyeli mültecilere kucak açması takdirle karşılaması dünya basınında da genişçe yankı buldu. Papa’nın bu övgüsünden bahseden dünya basını övgü dışında mültecilere somut yardımda bulunulması noktasında Papa’nın yardım yapanları takdir ve yardım yapılması için çağrıda bulunmak dışında insani yardıma öncülük yapacak bir girişimde bulunmamasını konu dahi edinmemesi tam bir ikiyüzlülük örneği değil de nedir. Dolayısıyla sadece taraflar için değil tüm insanlık için faydalı olacak tam bir diyalogdanve bu bağlamda da din mensupları arasında yaşanabilir daha iyi bir dünya oluşturma noktasında bir yardımlaşmadan bahsedilecekse ilk olarak başta Papalar olmak üzere Papalık kurumunun bu politik tavırdan kaçınması ve daha samimi bir ortamının oluşmasına yardım edecek bir dil kullanması gerekir. Bunun ilk adımı olarak Papalığın öncelikle kullandığı, samimiyetsiz, fazlasıyla politik ve bu yüzden temel sorunları sürekli halının altına süpüren dilden vazgeçmesi gerekir. Yani başta Papalar olmak üzere Papalık yetkililerinin öncelikle kendileriyle, vicdanlarıyla yüzleşerek gerçekten yaşanan ortak beşeri sorunları çözülmesini isteyip istemediklerine karar vermeleri gerekmektedir.

Papa Francis ve diğer Hristiyan dinî ve siyasi liderlerin de çok iyi bildiği gibi Anadolu toprakları başta Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya olmak üzere tüm halkların başları sıkıştığında muhacir veya mülteci olarak sığındığı bir güven yurdudur. Hatırlanacağı üzere 1592 yılında Kral Ferdinand ve Kraliçe Isabella tarafından tamamlanan ve *reconquista* olarak bilinen Endülüs bölgesindeki Müslüman hâkimiyetini sona erdiren süreçten sonra bu bölgede yaşamları tehlikeye giren 500 bin Sefarad Yahudi'si İspanya'yı terk ederek güvenli liman olan Osmanlıya yani güven yurdu olan Anadolu topraklarına sığınmıştır. Bu durum Anadolu coğrafyasının tarihten gelen darda kalanları koruyucu ve himaye edici bir özelliği olduğunu göstermektedir. Anadolu coğrafyasının bu özelliğini 2014 Cumhurbaşkanlığı Edebiyat ödülünü almaya hak kazanan Alev Alatlardan tarafından "ben bir muhacirim. Hem de hicretin tam manasıyla muhacirim ben. Aydınlanma kutbundan merhamet kutbuna hicret eden biriyim" sözleriyle vezir bir şekilde ifade edilmiştir.

Anadolu coğrafyasının bu kadim özelliğini çok iyi bilen Papa Francis, bu özellik kendisine yukarıda ifade ettiğimiz üzere hem Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez tarafından hatırlatılmasına rağmen Vatikan'a döndükten sonra Vatikan Aziz Petrus meydanında düzenlediği genel kabul gününde şu sözleriyle Anadolu coğrafyasının aslında farklı etnik ve dinî kimliklerin birlikte yaşadığı bir yurt olmadığını ima etmektedir: "Sevgili kardeşlerim, yüce ve merhametli Tanrı, Türk halkını, devlet yöneticilerini ve oradaki değişik dinlerin temsilcilerini korumaya devam etsin. Onlar, barış dolu bir gelecek inşa edebilirler, böylece Türkiye, farklı din ve kültürlerin barışçıl bir şekilde bir arada yaşayabileceği bir yer olabilir."⁸

Papa Francis Başkan Görmez ile görüşmesinden sonra geceyi Vatikan Büyükelçiliğinde geçirip 29 Kasım Cumartesi sabahı Türkiye ziyaretinin temelini teşkil eden Fener Patrikhanesinin kuruluşunun yıldönümü olan Aziz Andreas yortusuna katılmak ve ekümenizm çerçevesinde Katolik-Ortodoks yakınlaşması için ortak deklarasyon imzalamak üzere İstanbul'a ziyaret etti. İstanbul'da ilk olarak Ayasofya müzesini ve Sultan Ahmet Camiini ziyaret eden Papa Francis Sultan Ahmet Camiinde İstanbul Müftüsü Rahmi Yaran tarafından bilgilendirildikten sonra tıpkı 2006'da Papa XVI. Benediktus'un dönemin İstanbul Müftüsü Mustafa Çağrı ile kıyam duruşunda bulunması gibi müftü Yaran ile birlikte duada bulundu. Vatikan dönüşü uçakta yaptığı

8 Çakır, Esmâ. "Papa'dan Türkiye'ye Teşekkür ve Dua". Doğan Haber Ajansı. Erişim: 24.2.2015

basın toplantısında Sultan Ahmet Camiinde dua etmesi kendisine sorulduğunda Türkiye'ye turist olarak değil, hacı olarak geldiğini ve bu bağlamda Fener Patriği Bartholomeos ile ortak bir ayine yukarıda ifade ettiğimiz üzere Aziz Andreas yortusuna katılmak için geldiğini dolayısıyla bu ziyaretin dinî bir amaç taşıdığına altını çizmiştir. Açıklamasının devamında da Sultan Ahmet Camiine girdiğinde bu ziyaretinde turistik bir ziyaret değil, dinî bir ziyaret olduğunu ve bu nedenle müftüye “birlikte dua edelim mi” teklifinde bulunduğunu ve onun da bu teklifi kabul etmesi üzerine “Türkiye için, barış için, müftü için, herkes için ve kendisi için içten bir dua ettiği ifade etmiştir.⁹ Papa Francis'in Sultan Ahmet Camiini ziyaret edip burada müftü ile birlikte dua etmesi Papa ve diğer Hristiyan liderlerin ve yetkililerin dinler arası diyalogu hem XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Hristiyan misyoner kuruluşlarının sömürgeci ve emperyalist Batılı güçlere ileri karakol görevi görmesinden dolayı tahrip edilen Hristiyan imajını hem de günümüz dünyasında Hristiyan dinî liderlerinin ve siyasilere söylem ve eylemlerinden dolayı Hristiyanlarla ilgili ortaya çıkan olumsuzlukları düzeltmek için kullanmaktadır. Bu duruma en çarpıcı örnek olarak mevcut Papa XVI. Benediktus'un 12 Eylül 2006'da Almanya'da yaptığı bir konuşmada İslam'a ve onun aziz peygamberi Hz. Muhammed'e yönelik çirkin sözlerinden sonra Roma Katolik Kilisesine karşı Müslüman dünyada oluşan infiali ve olumsuzluğu gidermek için yaptıklarını verebiliriz. Bilindiği üzere papa söz konusu konuşmasından sonra önce niyetinin Müslümanları incitmek olmadığını söyleyerek Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara saygı duyduğunu daha sonra da İslam'a ve onun aziz peygamberi Hz. Muhammed yönelik saldırgan sözlerinden dolayı değil, onların Müslümanları incitmesinden dolayı üzgün olduğunu ifade etmiştir. 25 Eylül 2007'de yazlık sarayı Castel Gandolfo'da Müslüman ülkelerin Vatikan elçilerini ve bazı Müslüman liderleri kabul eden papa, tepki çeken çirkin sözlerine hiç değinmeden seçilmesinden itibaren tüm dinlerin taraftarları arasında ve özellikle de Hristiyanlarla Müslümanlar arasında dostluk köprüleri tesis edilmesi gerektiğini her fırsatta dile getirdiğini ifade ederek selefi Papa II. John Paul gibi kendisinin de diyalog yanlısı olduğunu vurgulama zorunluluğu hissetmiştir. Son olarak ise 28 Kasım - 1 Aralık 2006 tarihleri arasında ülkemizi ziyareti sırasında verdiği demeçler, yaptığı sempatik hareketler ve Sultan Ahmet Camiindeki kıyama duruşuyla Almanya konuşmasının açtığı yaralı iyileştirmiş ve böylece Katolik Kilisesine karşı Müslüman dünyada oluşan infiali hiç umulmayacak bir şekilde çok kısa bir sürede

⁹ Bkz. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141130_turchia-conferenza-stampa.html

gidermişti. Bu durumu Papalık Diyalog Konsilinin İslam masasının 13 yıl başkanlığını yapan ve papanın danışmanlarından olan Thomas Michel şu şekilde ifade etmektedir. Papa XVI. Benediktus'un Türkiye gezisi "insanların düşünmesinin mümkün olmadığı ölçüde açılan yaraları iyileştirmiştir. (Bu gezi) insanların gelecekte uzun süre olmasını mümkün görmedikleri ölçüde Müslüman-Hristiyan ilişkilerinin geleceği konusunda yeni kapılar açmıştır."¹⁰ Papa yani XVI. Benediktus Sultan Ahmet Camii'ni ziyareti ve buradaki kıyama duruşuyla Regensburg konuşmasının Müslümanlar açısından yarattığı infiali ortadan kaldırmıştı. Papa Francis'in Sultan Ahmet Camii ziyareti ve burada İstanbul Müftüsü ile birlikte dua etmesi, sefelinin Müslümanların gözünde yeni bir imaj oluşturma adına oldukça başarılı olan bir uygulamasını devam ettirerek bunun artık Papaların Türkiye ziyaretlerinde yapılması gereken rutin bir uygulama olmasına yönelik önemli bir adım olarak okunmalıdır. Burada hem XVI. Benediktus'a eşlik eden dönemin müftüsü Çağrıcı'nın hem de Papa Francis'e eşlik eden mevcut müftü Yaran'ın bu ziyaretlerde hazırlıksız olduğunu ve bundan dolayı da hem XVI. Benediktus hem de Francis'in kamuoyuna vermeye çalıştıkları "diyalogcu papa" imajına katkı sağladıklarını söyleyebiliriz. Müslüman ve Hristiyan dinî yetkililerin birbirlerinin ibadet mekanlarında birlikte dua etmesinin özellikle Müslümanlar için son derece tehlikeli sonuçlar doğurabilecek bir uygulama olduğunu da belirtmemiz gerekiyor. Çünkü dinlerarası diyalog sürecinde özellikle Katolik Kilisesi yetkilileri bazı Müslümanlar, Hristiyanlarla Müslümanların ayrı Tanrı'ya inandıklarını¹¹ ve bunun bir göstergesi olarak da kilise ve camilerde birlikte ibadet etmeye başladıkları dikkate alındığında sanırım ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.

Papa Francis Patrik Bartholomeos Görüşmesi

Papa Francis'in Türkiye ziyaretinin esas nedeni 19 Mart 2013'teki resmen Papalık görevine başlaması dolayısıyla yapılan ayine 959 yıl sonra katılan ilk Rum Ortodoks Patriği olan Bartholomeos'un Papa'yı İstanbul Fener Rum

10 Thomas Michel, "Pope in Turkey heals wounds, opens dialogue's doors, Islam expert says", www.uca-news.com

11 Hristiyan ve Müslümanlar aynı Tanrı'ya inandıklarını iddia edenler şu hususu akıldan çıkarmamalıdır:

İslam'da Tanrı'nın tekliği ve biricikliği üzerine dayan mutlak bir tevhit inancı vardır. Yani İslam'ın Allah'ı hiçbir şekilde bedenleşerek yeryüzüne gelen ve beşer hayatı yaşayan bir ilah değildir. Hâlbuki Hristiyan inancına göre Tanrı, Hz. Âdem'in işlediği ve nesilden nesile tevarüs ederek gelen aslı günahı ortadan kaldırmak için, İsa'nın şahsında gökten yeryüzüne gelmiş, beşer hayatı yaşamış ve çarmıhta fide olarak kanını akıtmış bir ilahdır. Bu olgusal gerçeklik karşısında, Müslüman ve Hristiyanların aynı tanrıya inandığını iddia etmek hiçbir şekilde mümkün değildir.

Patrikhanesine davetine icabetti. Bilindiği üzere Papa Francis, sadece bir dinî lider değil aynı zamanda Vatikan Devleti'nin de başkanı olduğundan resmî davetin Türkiye Cumhurbaşkanı'ndan gitmesi ve dolayısıyla da ilk ziyaretin Ankara'ya olması gerekiyordu. İşte Papa Francis, esas ziyaretine hazırlık olan Ankara ziyaretini gerçekleştirdikten sonra yukarıda da ifade ettiğimiz üzere 29 Kasım'da İstanbul'a geçmiş ve burada da önce Ayasofya müzesi ile Sultan Ahmet Camiini ziyaret ettikten sonra Şişli'deki Aziz Espirit Katolik Kilisesine geçerek burada bir ayın yönetmiştir. Ardından Fener Rum Patrikhanesi'ne geçmiştir. Patrikhane kapısında İznik ve Kadıköy metropollerini tarafından karşılanan Papa, daha sonra Aya Yorgi Kilisesinin kapısında Patrik Bartolomeos tarafından karşılanmıştır. Karşılamada Patrik Bartholomeos yaptığı konuşmada, Papa Francis'in ziyaretinin anlamını şu sözlerle dile getirmiştir: "Takdir ve memnuniyetle değerlendirdiğimiz buluşmamızı, tarihi bir olay ve mutlu geleceğin emaresi olarak değerlendirmekteyiz." Bu ilk günkü ziyaretinin en önemli anı hiç şüphesiz Papa Francis ile Patrik Bartholomeos'un, birbirlerinin yanaklarından öperek sarılmaları ve ardından da Bartholomeos'un, Papa Francis'i takkesinden öptüğü kare olmuştur. Zira tarihte "büyük bölünme/skizma" olarak geçen Roma Katolik ve İstanbul Kiliselerinin birbirlerinin otoritelerini karşılıklı olarak reddedip birbirlerini aforoz ettikleri 1054 tarihinden beri ilk defa yaşanan bu manzara şu anlama gelmektedir. Papa Francis'in Patrik Bartholomeos'un önünde eğilmesi kendini İsa-Mesih'in halef olarak tayin ettiğine inanılan Petrus vasıtasıyla kurulmuş kilise olarak yegane otorite gören Papa'nın artık Patrikliğinde kendisi gibi bir otorite olduğu kabul etmesi anlamına gelmektedir. Patrik Bartholomeos'un önünde eğilen Papa Francis'in takkesini öpmesi de Fener Rum Ortodoks Kilisesi nezdinde Ortodoksların 1054'te aforoz ettikleri Roma Katolik Kilisesinin otoritesini kabul ederek takdis ettiğini göstermektedir.

Aya Yorgi Kilisesindeki ayın sonrası Patrik Bartholomeos ile başbaşa bir görüşme yapan Papa Francis geceyi Vatikan temsilciliğinde geçirdikten sonra 30 Kasım Pazar günü Fener Rum Ortodoks Kilisesinin kuruluş yıldönümü anısına kutlanan Aziz Andreas Yortusuna katılmak üzere tekrar Fener Rum Ortodoks Patrikhanesine gitti ve ayının ardından Patrik Bartholomeos ile Patrikhanenin balkonuna çıkarak katılımcıları selamladı ve ardından da birlikte ortak bir deklarasyon imzaladılar. Şimdi Papa Francis ve Patrik Bartholomeos tarafından imzalanan ortak deklarasyonun genel muhtevası ve ne anlama geldiğini ana hatlarıyla ifade etmeye geçiyoruz.

Ortak deklarasyonda dikkatimizi çeken ilk husus 1964 yılında Papa VI. Paul ve Patrik Athenagoras'ın ilk harcı atmasıyla başlatılan ve özellikle Papa II. John Paul ve Patrik Dimitritos döneminde geliştirilen ve şimdi de Papa Francis ile Patrik Bartholomeos döneminde olgunlaştırılıp bir mutabakat metnine dönüştürülen Katolik-Ortodoks iş birliğinin nihai hedefinin 1054 yılındaki ayrılmanın ardından tekrar birleşmelerini sağlamak olarak ifade edilmesidir.

Mutabakat metninde dikkatimizi çeken ikinci husus, günümüz dünyasında Orta Doğu coğrafyasında yaşanan insanlık dramına atıfta bulunarak bu dramın barışçıl bir şekilde sonlandırılması için tarafların birbirleriyle diyalog ve müzakereye davet edilmesidir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Papa Francis hem Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan hem de Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez ile görüşmesinde benzer bir çağrıda bulunmuştur. Bu bağlamda deklarasyonda şu ilginç ifadeler yer verilmiştir: “Hristiyanların ve diğer inançlıların Orta Doğu'daki feci durumu için sadece bizlerin duaları yeterli olmayıp aynı zamanda uluslararası toplumun da duruma uygun duyarlılığı göstermesi gerekmektedir”. Bu ifade de görüleceği üzere Papa ve Patrik sanki hiç siyasi nüfuzları yokmuş gibi kendilerinin dinî lider olarak sadece durumun düzeltilmesi için dua edebileceği ifade ederek dua ile işin içinden sıyrılmaya çalışmaktadır. Hâlbuki 1.2 milyar Katolik Hristiyan'ın dinî lideri ve diğer Hristiyanların da saygı duyduğu bir şahsiyet olan Papa ile Türkiye'yi ziyaret eden önemli Batılı liderlerin kendisini de ziyaret etmeden Patrik Bartholomeos'un Hristiyan dünya da yaptırıp gücü oluşturabilecek bir siyasi nüfuza sahip olduğu oldukça iyi bilinmektedir. Yine yapılan çağrıda dikkat çeken nokta hem Papa'nın hem de Patriğin söz konusu insanlık dramına yol açan liderlerle ilgili suskunluklarını koruyarak aslında dolaylı olarak onlara destek vermiş olmalarıdır.

Papa Francis ve Patrik Bartholomeos'un dikkat çektiği üçüncü önemli nokta da Orta Doğu coğrafyasında yaşayan Hristiyanların durumlarıyla ilgili yapılan tespittir. Bu bağlamda hem Papa hem de Patrik Orta Doğu coğrafyasında yaşanan insanlık dramından dolayı yurtlarını terk etmek zorunda kalan Hristiyanların yurtlarından kovulmasının kabul edilebilir bir durum olmadığını vurgulamışlardır. Elbette bu coğrafyada yaşayan hiçbir halkın yurtlarını terk etmesini hiçkimse istemez. Ancak sadece temenni ile olmaz. Bu, yurtlarını terk etmek zorunda kalanlarla onları yurtlarını terk etmeye mecbur bırakan zalim idarecilere karşı aktif dayanışma içine girmekle olur. Kısaca Papa ve Patrik teorik düzeyde kalan söylemlerde bulunmak yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı gibi Suriye'de yaşanan insanlık dramında

zalime karşı mazlumun yanında olup zalimin zulmünün sona erdirilmesi için temsil ettikleri Hristiyan kitleleri harekete geçirmeleri gerekmektedir. Deklarasyonda dikkat çeken bu noktayla ilgili olarak şunun altının çizilmesi gerekir. Gerçekten Orta Doğu coğrafyası özelinde tüm dünyada yaşanan sorunların çözümü konusunda kalıcı bir barış isteniyorsa Müslümanlarla karşılıklı saygı ve dostluk üzerine bina edilecek bir diyalojik ilişkinin geliştirilmesi zorunludur. Bu noktada Deklarasyon metninde yer alan şu ifadelere katılmamak mümkün değildir:

“Müşterek değerler ile samimi kardeşlik hislerinden kaynaklanarak, Müslümanlar ve Hristiyanlar; adalet, barış, bireylerin haysiyet ve haklarına saygı ilkeleri çerçevesinde iş birliği yapmaları, yüzyıllarca beraberce yaşadıkları bu bölgede savaşın feci neticelerini bertaraf edilmesinde tek yoldur.”

Bu ifadelerde dikkat çeken en önemli nokta hem Cumhurbaşkanı Erdoğan hem de Diyanet İşleri Başkanı Görmez'in özellikle vurguladığı üzere başta Anadolu olmak üzere Müslüman Orta Doğu coğrafyasında farklı din ve inanç mensuplarının kendi farklılıklarını muhafaza ederek birlikte yaşamalarının kadim bir gelenek olduğunun kabul edilmesidir. Dolayısıyla bu coğrafyada birlikte yaşamak kadim bir gelenekse, bu kadim geleneği neyin bozduğu ve buna kimlerin yol açtığına sadece Müslümanlar değil aynı zamanda Hristiyanlar tarafından da araştırılıp ortaya konması gerekmektedir. Zira bu coğrafyada çatışmalar giderilip tüm etnik ve dinî kimliklerin bir arada yaşayabilmesi sağlanmazsa dünyada barış ve huzur ortamının ikame edilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu diyalojik ilişkinin gerekliliğine vurgu yapıldığı paragrafta ilginç bir şekilde diyalogun Müslümanlarla değil İslam ile olması öngörülmektedir. Muhtemelen burada Müslüman ifadesi kullanılacağına yanlışlıkla İslam ifadesine yer verilmiştir. Çünkü hemen aşağıda Müslüman ve Hristiyan ifadesi birlikte geçmektedir.

Deklarasyonda dikkat çeken beşinci nokta da elli yıla yakın bir zamandır özellikle Katolik dünyada dillendirilen ve ağızlarda sakız yapılan fakat dünyamızın herkesin kendi farklılıklarını muhafaza ederek yaşayabilecekleri bir yer olması için hiçbir olumlu fonksiyon görmeyen dinlerarası diyalogun şu sözlerle teşvik edilmesidir: “Biz Hristiyan önderler olarak, bütün dinî önderleri dünyada barış ve dayanışmanın gerçekleşebilmesi için dinlerarası diyaloga teşvik ve davet etmekteyiz”. Bu ifade oldukça sorunludur. Çünkü bu ifade de hem Papa hem de Patrik kendini diyalog konusunda yetkin görerek diğer dinî liderleri de diyaloga davet ettikleri izlenimini vermektedir.

Haddizatında bu durum yukarıda da ifade ettiğimiz gibi II. Vatikan Konsili tarafından da şu şekilde ifade edilmişti:

“Fertler ve hatta milletler arasındaki birlik ve yardımseverliği ilerletme görevinin farkında olarak Kilise, başlangıçta insanlar arasında ortak olan şeyleri ve aralarındaki arkadaşlık duygusunu ilerleten trendler üzerinde durur”(Nostra Aetate, 1).

Dolayısıyla tarafların kendileri eşit değil muhataplarından ayrıcalıklı bir konumda gördükleri bir diyalog ortamının ortak beşeri sorunların çözümüne katkı sağlaması mümkün görünmemektedir. Nitekim yaklaşık 50 yıldır dünya ölçeğinde özellikle Roma Katolik Kilisesi ve Protestan Kiliseler tarafından “dinlerarası diyalog” adı altında dillendirilen diyalojik ilişkinin başarılı olamamasının temel nedeni bu söylemi dillendirenlerin kendilerini muhataplarından ayrıcalıklı bir konumda görmeleri, iyi niyet ve samimiyetten yoksun olmaları ve bu söylemle kendi yapıp ettiklerini meşrulaştırma ve kendilerine alan açma gayreti içinde olmalarıdır.

Ortak deklarasyonda dillendirilen ana noktaları bu şekilde ifade ettikten sonra şimdi de Papa Francis ve Patrik Bartholomeos tarafından imzalanan ve Katolik ve Ortodoksları birleştirerek Hristiyan birliğinin yani ekümenizmin sağlanması adına önemli bir adım olarak görülen bu ortak deklarasyon ve bu süreçte Papa ile Patriğin kucaklaşması, Papa'nın Patriğin önünde eğilmesi acaba dillendirilen bu birliğin sağlanması adına bir kilometre taşı olabilir mi? Böyle bir birliğin sağlanmasının Hristiyan ve Müslüman dünya için anlamı nedir? Soruları çerçevesinde Katolik ve Ortodoks birliğinin mümkünlüğünü ve Müslüman dünya için anlamını okuyucunun gözler önüne sermeye çalışalım.

Bilindiği üzere 1054 yılındaki büyük bölünmenin ardından Roma Katolik Kilisesi ile Doğu Kiliseleri arasındaki ilk görüşme 1964 yılında Kudüs'te Patrik Athenagoras ile Papa VI. Paul arasında gerçekleştirilmiş ve bu ziyaretten sadece üç yıl sonra Papa VI. Paul Fener Rum Ortodoks Kilisesini ziyaret eden ilk papa olmuştur. Bu ilk buluşmadan sonra Katolik Kiliseliyle Doğu Kiliseler arasındaki görüşmeler devam etmiş ve iki kilise arasındaki kavganın teolojik nedenleri giderilmeye ve bu şekilde Hristiyan ekümenizmi adı altında Katolik ve Ortodoks Kiliselerinin birleştirilmesine çalışılmıştır. Kanaatimizce böyle bir birleşmenin gerçekleşmesi dinî olarak mümkün görünmemektedir. Çünkü 1054 yılında iki kilise birbirini karşılıklı aforoz ederek bir anlamda kafirlikle itham etmiştir. Birbirini bu şekilde itham eden taraflarının dinî olarak bir araya gelmesi ancak bir tarafın

diğer tarafa geçmesi veya tarafların 1054’de hata yaptıklarını açıkça beyan etmeleriyle mümkündür. Böyle bir olgu mevcut olmadığına göre Roma Katolik ve Fener Rum Ortodoks Kiliseleri bağlamında Batı ve Doğu kiliselerinin bu yakınlaşmasını dinî olarak değil de siyasi ve politik bir durum olarak değerlendirmek daha makul görünmektedir. Nitekim 11 Temmuz 2007 tarihinde bir önceki papa Papa XVI. Benediktus’un onayıyla İnanç Doktrini Kongregasyonu tarafından yayımlanan “Responses to Some Questions Regarding Certain Aspects of the Doctrine of the Church” adlı dokümanda sadece Katolik Kilisesinin İsa’nın gerçek Kilisesini temsil ettiği, diğer Kiliselerin -Protestan ve Ortodoks- “gerçek kiliseler”¹² olmadığının ifade edilmesi durumu açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Eğer durum bu ise Roma Katolik ve Fener Ortodoks Kilisesi arasındaki bu yakınlaşmayı üçüncü bin yılda 10/40 paralelleri arasındaki ülkelerin Hristiyanlaştırılmasını hedef edinen Roma Katolik Kilisesinin Orta Doğu coğrafyasında Müslümanların hâkimiyetleri altında yaşayan Ortodoksları kendi hamiliğine alarak bu coğrafyada siyasi ve dinî olarak daha etkin olma arzusunun bir yansıması olarak okumak daha doğru olacaktır.

Değerlendirme

Papa Francis’in 28-30 Kasım 2014 tarihleri arasındaki Türkiye ziyaretini ve bu ziyaret esnasında başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Dönmez ile Ortodoks ve Katolik Kiliselerinin birliği bağlamında Patrik Bartholomeos ile yaptığı görüşmeleri birlikte ele alıp değerlendirdiğimizde din-şiddet ilişkisi, eylem temelli diyalog ve Hristiyan birliğinin sağlanması konularının öne çıktığını görmekteyiz. Şimdi bu üç konuyla ilgili görüşlerimizi okuyucuyla paylaşmak istiyoruz. Ancak bundan önce şu hususu altını çizerek gerekir. Papa Francis’in Türkiye’yi ziyaret kamu diplomasisi adına oldukça önemlidir. Çünkü Papa hem bir devlet başkanı hem de 1.2 milyar Katolik Hristiyan’ın dinî lideri ve diğer Hristiyanlarında saygı duyduğu bir şahsiyet olarak dünya ölçeğinde güçlü bir nüfuza sahiptir. Oldukça başarılı geçen bu ziyarette Papa Francis’in Batı’da artan İslam düşmanlığı ve Müslüman karşıtlığı, dinî duygu ve düşüncelerin şiddet malzemesi yapılması ve mülteci sorunu gibi konularda yaptığı açıklamaların eğer takipçisi olursak sadece Müslümanlar olarak bizler için değil aynı zamanda tüm dünya için çözülmesi elzem olan sorunların üstesinden

12 “Responses to some Questions Regarding Certain Aspects of the Doctrine on the Church”, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20070629_respon-sa-quaestiones_en.html

gelinmesinde faydalı olacağını düşünüyoruz. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Papa Francis'e gönderilen davet mektubunda yer alan "kutsiyetpenahları papa" gibi muhataba yönelik nezaket ifadelerinin bazı basın yayın organları tarafından eleştirilmesinin yanlış olduğunu düşünüyoruz. Çünkü bu tür ifadeler uluslararası ilişkilerde muhataba yönelik nezaket söylemleridir. Nitekim benzer ifadelerin Papalara mektup gönderen Osmanlı padişahları tarafından da kullanıldığı aşikârdır. Bu nedenle siyaset ve nezaket gereği kullanılan bu tür ifadelere takılmadan ziyaretin mahiyetinin analiz edilmesi çok daha yararlı olacaktır.

Din-Şiddet ilişkisi: Din-şiddet ilişkisinin yoğun olarak tartışıldığı günümüz dünyasında mevcut terör eylemlerinin yegâne faili olarak tek bir dine işaret etmek hem tarihsel kayıtları ve çağdaş realiteyi tahrip etmek hem de sorunu fazla basite almak olacaktır. Çünkü günümüzde dünya ölçeğinde yaşanan şiddet olaylarına baktığımızda büyük dünya dinlerinin taraftarlarının bu eylemlere şöyle veya böyle karıştıklarını ve yaptıkları şiddet eylemlerini de kendi amaçlarının hakka uygun/adil olduğu iddiasıyla haklı çıkarmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu insanlar, terör eylemleri esnasında ölen kişilerin kendi inançlarını savundukları için ölümsüzleştikleri kanısına sahiptirler. Bu genel kanı dâhilinde günümüzde özellikle Orta Doğu ve Hint coğrafyası ile Myanmar, Sri Lanka ve Hindistan'da Hristiyanlar, Budistler, Yahudiler, Hindular, Müslümanlar ve Sihler ve bu dinî geleneklerle anılan gruplar, kendi dinsel kimliklerini ve menfaatlerini korudukları iddiasıyla yaptıkları şiddet eylemlerini meşrulaştırma yoluna gitmektedir.

Dinsel inanç ve duyguların bu şekilde kullanılmasının önüne geçmek ve onları asli gayeleri olan, tüm çatışma ve çekişmelere son verdirerek, insanların barış ve huzur içinde birlikte yaşayabilecekleri daha barışçıl bir dünya tesis etmeye yönlendirmek gerekmektedir. Zira insanlar Tanrı veya kutsal bir nedenden dolayı öldürüldüklerinde dinî duyarlılığa sahip kişiler bir kenara çekilip duramazlar. Dinler, çatışmayı körüklemek veya haklı çıkarmak için kullanıldığında onların gerçek inananları bunu protesto etmek için seslerini yükseltmelidir. Bir inancın veya dinî grubun mensupları arasında o inancı çatışma ve savaş nedeni olarak görenler çıktığında, aynı inanç mensupları arasında daha fazla sayıda mümin barış ve uzlaşma adına seslerini olabildiğince yükseltmelidir. Çünkü eğer dinler yaşanan ortak beşeri sorunların çözümünün bir parçası yapılmazsa, sorunların bir parçası ve çatışmaların meşrulaştırıcı unsuru olmaları kaçınılmaz olacaktır.

Dinlerin, çözümün parçası olmazsa, sorunun parçası olmaya devam etmeleri kaçınılmazdır. Dünya ölçeğinde yaşanan olaylara baktığımızda dinlerin veya diğer bir ifadeyle dinî inanç ve duyguların; milletler ve etnik gruplar arasındaki çatışma ve şiddet olaylarının doğrudan olmasa da dolaylı olarak parçası olduğunu görmekteyiz. Bunu derken dinlerin söz konusu sorunların sebebi ve temel kaynağı olduğunu söylemek istemiyoruz. Bu tezle dinlerin veya dinî duyguların taraftarlarınca çatışma ve şiddet olaylarında belirleyici bir rol üstlenecek şekilde kullanıldıklarını ifade etmek istiyoruz. Zira dinlerin ve dinî inançların zaman zaman dinî liderler, kanat önderleri ve politikacılar tarafından bir düşman öteki oluşturmak adına kin ve nefret aracı olarak kullanıldığı ve günümüzde de kullanılmaya devam edildiği bilinen bir vakiadır. Dünyadaki çatışma ve şiddet olaylarında dinlerin oynadığı bu kritik rolün üstesinden gelinmesi için dinlerin sorunun değil, artık çözümün parçası olması gerekmektedir.

Dinler ayrı ayrı değil, hep Birlikte çözümün parçası olmalıdır: Bazı dinler veya dinî duygular diğerlerinden daha fazla kullanılsa da tüm dinler şöyle veya böyle bir şekilde mevcut çatışma ve şiddet olaylarını meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Bundan dolayı eğer dinler sorunun değil de çözümün parçası olmak istiyorsa bunu tek tek değil, hep birlikte yapmak zorundadır. Eğer bir kimse kendi dinî geleneğindeki şiddetin nedenleri ortaya koymak/teşhis etmek istiyorsa, diğer din mensuplarının yani dışarıdan birinin kendi dinî ile ilgili eleştirilerine ihtiyacı vardır. Çünkü dışarıdan olan kişi hem içeriden bakanın bakıp da göremediklerini daha rahat görür hem de onun yapamadığı yapıcı eleştirileri yapar. Bununla şunu kastediyoruz: Dinsel kaynaklı şiddet ve çatışmalar kötü nefes kokusu gibidir. Ancak söz konusu nefes bizim kendi nefesimiz olduğu için onun kötü koktuğunu anlamayız. Nefesimizin kötü koktuğunu anlayabilmemiz için dışarıdan biri tarafından bunun bize telkin edilmesi gerekmektedir. Bunun olabilmesi için tarafların birbirleriyle ilişkilerinde politik bir dil kullanmaktan vazgeçip samimi ve öz eleştirel bir dil kullanmaya başlaması zorunludur.

Dinlerin çözümün parçası olması için niçin sorunun parçası olarak kullanıldıklarıyla yüzleşmeleri gerekmektedir: Sorunun parçası olan veya sorunun parçası olarak gösterilen dinlerin veya dinî duyguların barışa olumlu katkı sağlayabilmeleri için öncelikle niçin çatışma ve şiddetin parçası olmaya veya mevcut çatışma ve şiddet olaylarını körüklemek için kullanılmaya müsait oldukları gerçeğiyle yüzleşmek gerekmektedir. Buna göre dinsel gelenek taraftarları şiddet olaylarına karıştığında söz konusu kişilerin ilgili dinin gerçek inanarı

olmadığını söylemek hiçbir şekilde yeterli değildir. Yani şiddet olaylarına karışanların ve çatışma çıkaranların gerçek Hristiyan, gerçek Yahudi, gerçek Müslüman, gerçek Hindu... olmadığını ve bu kişilerin ilgili dinin gerçek müntesiplerinin oluşturduğu topluma ait olmadığını söylemek sadece yapılan şiddet olayları karşısında şiddete alet edilen dini koruma içgüdüsü sonucu üretilen bir söylemdir. Çünkü biz ne kadar istemesek ve karşı çıksak da söz konusu kişiler bizim toplumumuzun bir parçasıdır. Dahası onlar, yaptıkları şiddet olaylarının nedenleri ve söz konusu olaylarla ilgili gerekçelerini kullandığımız ve kullanmaya devam ettiğimiz dinsel metinlere ve öğretilere dayandırmaktadır. Bu olgusal gerçeklikten dolayı yapılan şiddet olaylarını meşrulaştırmak için dinsel kaynaklı şiddetin kaynağı olarak kullanılan dinsel metinlerin ve öğretilerin tespit edilmesi ve bunların diğer dinlerle iş birliği içinde masaya yatırılarak yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu gerçekten dolayı dinlerde onları yanlış kullanılmaya elverişli kılan unsurlar bulunduğu gerçeğini kabul etmemiz gerekmektedir. Eğer dürüst bir şekilde din ve şiddet arasındaki bağı ortaya koymak istiyorsak şiddet ve çatışmalara yol açan hiçbir dinî nedenin olmadığını değil, aksine dinsel öğretilerin bu tür tehlike barındırdığının kabul edilmesi gerekmektedir.

Eylem Temelli Diyalog: Teolojik ve teorik diyalogdan ziyade eylem temelli diyalogun günümüz dünyasından artık elzem olduğu kanaatinde olan bir araştırmacı olarak bu tarz bir diyalogun hangi temel esaslar üzerine bina edilmesi gerektiğini ana hatlarıyla şu şekilde ifade edebiliriz:

Dinlerarası diyalog, ortak beşeri sorunlara iş birliği içinde çözümler üretmek için yapılmalıdır. 1970'lerden itibaren yürütülen diyalog faaliyetleri yeni bir misyon yöntemi, bir meşrulaştırma aracı, sempatican oluşturma vasıtası ve uluslar arası siyasetin bir parçası olarak yapıldığı için bu faaliyetlerde genellikle dinlerdeki ve dinler arasındaki sorunlar konuşulup tartışılmış, inanan-inanmayan tüm insanların yüz yüze olduğu yoksulluk, sefalet, açlık, şiddet, adaletsizlik, baskı ve zulüm, çevre kirliliği ve dünyanın yenilenemez kaynaklarının hızla tüketilmesi gibi yaşamsal öneme sahip sorunlara çözümler üretmek devamlı surette ihmal edilmiştir. Diyalog toplantılarında teolojik konuların yanında hatta onlardan daha fazla inanan-inanmayan tüm insanların yüz yüze olduğu yoksulluk, sefalet, açlık, şiddet, adaletsizlik, baskı ve zulüm, çevre kirliliği ve dünyanın yenilenemez kaynaklarının hızla tüketilmesi gibi yaşamsal öneme sahip pratik ve ortak sorunların ciddi olarak konuşulup tartışılması gerekmektedir. Bu ve benzeri ortak beşeri sorunların çözümünü konusunda tüm dinsel gelenek taraftarlarının iş birliği yapmaları

gerektiği noktasından hareketle oluşturulacak bir gündem, verimli bir dinlerarası diyalog ortamının tesis edilmesini sağlayacaktır. Çünkü eğer insanlığın yüz yüze olduğu bu ortak beşeri sorunların çözümü konusunda farklı dinsel gelenek taraftarları önce bir araya gelerek beraberce eylemde bulunurlarsa, o zaman dinsel inançları ve tecrübeleri hakkında birbirleriyle daha sağlıklı ve başarılı bir şekilde konuşma fırsatı bulurlar. Zira beraberce eylemde bulduktan sonra birbiriyle görüş alış-verişinde bulunmak, taraflar arasında daha iyi bir diyalog ortamının tesis edilmesini sağlar. Buna göre, dinlerarası diyalog sürecinde eğer taraflar dinsel tecrübeleri ve inançlarını birbirleriyle paylaşmaya başlamadan önce, mevcut sorunların çözümü için iş birliği ederlerse, dinsel tecrübe ve inançlarını birbirleriyle daha başarılı bir şekilde paylaşma imkânı bulurlar.

Ortak beşeri sorunlara çözüm üretmek için yapılan diyalog toplantılarında, mağdurların seslerine yer verilmelidir. İnsanlığın yüz yüze olduğu beşeri sorunlara çözüm üretmek için yapılan diyalog faaliyetleri olarak söz konusu sorunların ağırlıklı olarak yaşandığı yerlerde o sorunları bizzat yaşayanların da katılımıyla yapılmalıdır. Bu çevrede düzenlenecek diyalog toplantılarında öncelikli olarak çözüm bulunmaya çalışılan sorun veya sorunları yaşayanların seslerine kulak verilerek onların tecrübeleri paylaşarak ilgili yörede ne olup bittiğinin anlaşılmasına çalışılması gerekmektedir. Bu yapılırken de karşı karşıya olunan sorunlar sadece analiz edilmemeli, aynı zamanda onlara çözüm bulmak için dinsel geleneklerin öğretisi ve katkıları yeniden gözden geçirilerek yaşanan sorunların çözümü konusunda ortak bir eylem planı hazırlanmalıdır. Hazırlanan bu plan siyasetçiler ve yöneticilere sunularak uygulanmasının takipçisi olunmalıdır. Buna göre ortak beşeri sorunlara çözüm bulmak için yapılacak dinler arası diyalog toplantılarına din adamlarının ve din bilimcilerinin yanı sıra sosyal ve siyaset bilimciler, ekonomistler, politikacılar ve mahalli idarelerinin de yöneticileri iştirak etmelidir. Çünkü sadece din adamları ve din bilginlerinin katılımıyla ortak beşeri sorunlara çözüm bulmak için yapılan diyalog faaliyetlerinde alınan kararların pratik hayata yansımaları imkân dâhilinde değildir. Eğer bu yapılırsa ancak o zaman dinler arası diyalog, belirli kesimlerin bir faaliyeti olmaktan çıkarılarak tüm kesimleri ilgilendiren bir faaliyete dönüştürülebilir. Toplumun tüm kesimlerinin özellikle de politikacı ve yöneticilerin katılımıyla düzenlenecek diyalog toplantılarında dinî liderler siyasi nedenlerden dolayı yaşanan uluslararası siyasi gerilimlerde taraf olmadan yaşanan gerilimleri ortadan kaldırmak için aktif görev ve sorumluluk üstlenmelidir. Çünkü unutulmamalıdır ki eğer dinler

dünya ölçeğinde yaşanan ortak beşeri sorunların çözümü için kullanılmazsa onların söz konusu sorunların parçası olması kaçınılmaz olacaktır.

Ortak beşeri sorunlara çözüm bulmak için yapılan diyalog toplantılarında doğru inançtan ziyade doğru eylem ön plana çıkarılmalıdır. Pratik sorunların tartışılarak ortaklaşa çözümler arandığı diyalog toplantılarında, taraftarlarının kendi inançlarını ötekine teorik olarak anlatması değil, kendi inançlarından hareketle öteki ile birlikte ortaklaşa eylemde bulunması esastır. Bir Müslüman'ı böyle bir diyaloga sevk edecek temel etken, kendi mesajını diğerlerine sunarak onları kazanma düşüncesinden ziyade, sahip olduğu mesajın, acı, ıstırap, çile ve mağduriyetlerin yaşandığı fiili durumlara uygulandığında acı çeken insanları bu durumlarından kurtarma noktasında sağlayacağı katkıyı somut olarak gözler önüne serme duygusu olmalıdır.

Yaşanan ahlaki ve pratik sorunlara ortak çözümler üretmek için düzenlenen diyalog toplantılarında katılımcıların temel amacı, kendi dinlerinin diğerlerinin tamamlayıcısı olduğu, kendi Tanrı anlayışlarının diğerlerininkinden daha üstün olduğu, kendi kurtarıcılarının eşsiz ve biricik olduğu ve sorunların çözümü konusunda kendi önerdikleri yolun diğerlerinden daha etkili olduğu şeklinde dogmatik iddialarda bulunmak değil, diğerleriyle iş birliği içinde, ortak beşeri sorunlara çözümler üretmek olmalıdır. Sonuçta da hangi tarafın inancı bu ortak sorunlara çözüm konusunda daha fazla katkı sağlıyorsa, herkes onu dinlemeli ve ondan yararlanmaya çalışmalıdır.

Pratik sorunların çözümü konusunda ortak eylemde bulunmayı öngören diyalog sürecinde ortak beşeri sorunlara nasıl yanıt verileceği ve bu sorunların çözümü konusunda neler yapılabileceğinin belirlenmesinde taraflar dinsel inançlarını ve onları bu tarz bir diyalog ortamında bir araya getiren temel etkenleri paylaşacaklarından birbirlerini daha yakından tanıyıp-bilme fırsatı bulurlar. Ancak bu paylaşım esnasında taraflar arasında bazen gerilim yaratan farklılıklar ortaya çıkabilir. Böyle bir durum ortaya çıktığında, eğer taraflar birbirleriyle dost ve arkadaş olarak konuşur, birbirlerine saygı ve sevgi gösterir, birbirlerine empatiyle yaklaşır ve amaçlarının kimin doğru kiminde yanlış olduğunu ortaya koyma değil, yapabildikleri oranda yoksullara, düşkünlere, şiddete, zulme, baskıya, acı ve ıstıraba uğrayanlara yardım etmek olduğunu açıkça ortaya koyarsa, o zaman birbirlerinin farklılıklarını kabul ederek ortak amaç etrafında birleşir ve böylece aralarındaki gerilimleri sona erdirirler.

Sonuç olarak eylem temelli ahlaki diyalogda taraflar, kendilerinin dışındakileri sevmeye, onların iyiliği ve refahı için çalışma duygusunu tecrübe

ederek aralarında köklü dostluklar geliştirmeye muktedir olurlar. Böyle bir dostlukta da taraflar birbirlerinin dinsel ve kültürel ötekiliğine saygı ve tahammül gösterir ve bu farklılıktan yararlanarak zenginleşmeye çalışır.

Kaynakça

- AYDIN Mahmut, (2001). *Monologdan Diyaloga: Çağdaş Hristiyan Düşüncesinde Hristiyan-Müslüman Diyalogu* Ankara: Ankara Okulu.
- AYDIN Mahmut- Turan Süleyman, (2012). "10/40 Penceresi': Misyonerlik Faaliyetlerinin Çağdaş Hedef Bölgesi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12/3.
- GIOIA Francesco, (1994). *Interreligious Dialogue: The Official Teaching of the Catholic Church*, Boston: Pauline Books.
- KÜNG Hans, (1993). *Christianity & World Religions: Paths to Dialogue*, Maryknoll: Orbis Books.
- Nostra Aetate*
http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141130_turchia-conferenza-stampa.html
- <http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/252/91635/vatikan-devlet-baskani-papa-fransuva-ile-duzenledigi-ortak-basin-toplantisinde-yaptiklari-aciklama.html>
- http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141128_turchia-incontro-autorita.html
- "T.C. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'nun Türkiye'yi Ziyaret Etmekte Olan Papa XVI. Benediktus ile Görüşmesi Vesilesiyle Yaptıkları Basın Açıklaması", 28.11.2006, Ankara.
- http://www.dha.com.tr/papadan-turkiyeye-tesekkur-ve-dua-_817718.html
- http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141130_turchia-conferenza-stampa.html
- www.ucanews.com
- "Responses to some Questions Regarding Certain Aspects of the Doctrine on the Church",
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20070629_responsa-quaestiones_en.html